

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΕ'.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1962

ΑΡΙΘ. 235

ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ *

Είμεθα μάρτυρες τριῶν βασικῶν φαινομένων ἐν τῷ κόσμῳ σήμερον: τῆς παγκοσμίου προωθήσεως τῆς διεθνούς κομμουνιστικῆς κινήσεως, τῆς παγκοσμίου ἐπαναστάσεως εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ τῆς ἀνόδου τῆς Ἀνατολῆς. Μὲ τὸν ὄρον Ἀνατολή ἐδῶ ἐννοῶ κυρίως τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς πολιτισμοὺς καὶ τοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν διαποτισθῆ βαθέως ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ καὶ Μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀνεξάρτητα εἰς τὴν θέλησιν, μὲ ἐν ἐπιγνώσει ἀξιοπρέπειαν, μὲ διαφορὰς εἰς τὰς ἀντιλήψεις, μὲ προοπτικὴν ἐνὸς σημαντικοῦ ρόλου εἰς τὸ προσεχὲς στάδιον τῆς ἱστορίας, μὲ μεγάλους πληθυσμοὺς καὶ ἀναρίθητα προβλήματα, ἡ Ἀσία καὶ ἡ Ἀφρικὴ δημιουργοῦν ζητήματα τόσον δι' αὐτάς, ὅσον καὶ διὰ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον, ζητήματα διὰ τὰ ὅποια ἡ Δύσις γενικῶς καὶ εἰδικῶς αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι πρέπει νὰ δεῖξουν κατανόησιν καὶ προσαρμογὴν.

Τί θέλει συγκεκριμένως ἡ Ἀνατολή; Τὰ τέσσαρα αἰτήματά της εἶναι: Πολι-

τικὴ ἀνεξαρτησία, διεθνῆς οὐδετερότητος, οἰκονομικὴ πρόοδος καὶ πολιτιστικὴ ἐλευθερία. Αὐτὰ τὰ αἰτήματα εἶναι τὰ κίνητρα διὰ πᾶσαν σκέψιν καὶ δράσιν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Καὶ τὰ τέσσαρα ἀποτελοῦν τελείως φυσικὰ ροπὰς. Μὲ τὸν ὄρον πολιτιστικὴ ἐλευθερία ἐννοῶ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πολιτισμοὶ ἕκαστος μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐρμηνείαν περὶ ἀνθρώπων καὶ τοῦ προορισμοῦ του θέλουν νὰ ζήσουν καὶ ν' ἀναπτύχθωσιν συμφῶνως πρὸς τοὺς ἰδικούς των ἀνεξαρτήτους νόμους.

Τὸ δικαίωμα τῆς ἀνεξαρτησίας ἀναγνωρίζεται σήμερον εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποχρεωθοῦν αἱ ἀνεξάρτητοι ὁμάδες νὰ ἐνταχθοῦν εἰς ὀρισμένον στρατόπεδον παρὰ τὴν θέλησίν των. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποῦ θὰ κερδίσουν εἶναι οἱ εὐφυεῖς, οἱ ἐφευρετικοί, οἱ ἀξιοὶ καὶ ὄχι ἀπλῶς οἱ δυνατοί, οἱ ἰδιότροποι ἢ οἱ αὐθαίρετοι. Ἐὰν οἱ ἰσχυροὶ τῆς σήμερον εἶναι ἀξιοὶ νὰ ἡγηθοῦν, οἱ ἄλλοι θὰ τοὺς ἀκολουθήσουν· ἄλλως θὰ κινήσουν τοὺς ὤμους καὶ θὰ ἀπομακρυνθοῦν. Εἰς τί ἀκριβῶς συνίσταται τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀξίος νὰ γίνῃ ἡγέτης, τοῦτο εἶναι θέμα ἀπαιτοῦν σημαντικὴν ἔρευναν δημιουργοῦσαν ζητήματα, τὰ ὅποια δὲν δύναμαι νὰ ἐξετάσω ἐδῶ.

Ἡ Ἀμερικανικὴ οἰκονομικὴ βοήθεια πρέπει, νομίζω, νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐν μέρει λόγῳ τοῦ κομμουνιστικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐν μέρει ἕνεκα οἰκονομικῶν λόγων ἀφορώντων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ

(*) Ὁμιλία γενομένη τὴν 10ην Ἰουνίου 1962, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον Θεολογικὴν Σχολὴν «Ὁ Τίμιος Σταυρός», ἐν Ἀμερικῇ (Brooklin) κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐπιδόσεως τῶν διπλωμάτων εἰς τοὺς ἀποφοίτους αὐτῆς. Ὁ Dr. Charles Malik εἶναι καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Πανεπιστήμιον τῆς Washington καὶ τῶς πρόεδρος τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

τῆς Ἀμερικῆς, ἐν μέρει διότι ἡ εἰρηνική ἀνάπτυξις φιλικῶν λαῶν ἀποτελεῖ καλὴν πολιτικὴν ἐπένδυσιν, ἐν μέρει διότι αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι προσβλέπουν ὄχι πλέον εἰς τὴν αὔριον ἢ μεθαύριον, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπομένην δεκαετίαν, πεντηκονταετίαν ἢ καὶ τὸν προσεχῆ αἰῶνα. Νομίζω ὅτι ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη θὰ συμβάλῃ ὁλονὲν καὶ περισσότερον μετὰ τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὴν βοήθειαν τῶν ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένων λαῶν, εἰς τρόπον ὥστε σήμερον εἴμεθα μάρτυρες μιᾶς ἱστορικῆς ἀναπροσαρμογῆς εἰς τὰς σχέσεις μετὰ τὴν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, τὴν φορὰν ταύτην ὑπὸ τὴν πῆσιν τοῦ κομμουνιστικοῦ ἀνταγωνισμοῦ εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων μετὰ τῶν ἔθνῶν μεγάλων ἢ μικρῶν ἐνέχει ὑψίστην σπουδαιότητα.

Ἡ πραγματικὴ πρόκλησις τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἀνήκει οὔτε εἰς τὴν πολιτικὴν οὔτε εἰς τὴν οἰκονομικὴν σφαῖραν ἢ πραγματικὴ πρόκλησις ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ πνεύματος. Διότι τὸ ζήτημα εἶναι ὄχι ποῖαν πολιτικὴν μορφήν πρόκειται ν' ἀναπτύξουν οἱ λαοὶ οὗτοι ἢ πόσον ταχέως καὶ εἰς ποῖα ὕψη πρόκειται νὰ φθάσῃ τὸ βιοτικὸν τῶν ἐπίπεδον, ἀλλὰ ἐὰν θὰ δυνηθῶμεν νὰ κατανοήσωμεν τὴν ψυχὴν τῶν χωρὶς νὰ χάσωμεν τὴν ἰδικὴν μας, ἐὰν ἔχωμεν τόσον ἐνθουσιασμόν καὶ ἀγάπην, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ κερδίσωμεν τὴν καρδίαν τῶν, καὶ ἐὰν κατανοοῦντες τὴν ψυχὴν τῶν καὶ κερδίζοντες τὴν καρδίαν τῶν θὰ δυνηθῶμεν μετὰ πλήρη ἀξιοπρέπειαν καὶ αὐτοσεβασμόν νὰ παίξωμεν δημιουργικὸν ρόλον εἰς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ πνεύματός τῶν.

Τίποτε δὲν εἶναι περισσότερον ἐπιπόλαιον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνήθως νομίζεται, ὅτι δηλ. ἀρκεῖ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν λαῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἰδίων τῶν πόρων διὰ νὰ πάνε ὅλα καλά. Διότι ἕνας λαὸς ἢ μπορεῖ νὰ ἀπολαμβάνῃ πλήρη ἀνεξαρτησίαν καὶ νὰ ἔχῃ ἀποκτήσῃ πλήρη οἰκονομικὴν εὐημερίαν ἀλλὰ νὰ ὑποθάλλῃ ἀκόμη τὴν

τυραννίαν, τὴν καταπίεσιν, τὸ μῖσος, τὴν καχυποψίαν, τὰ ἐπιθετικὰ σχέδια καὶ τὰς ὑπονομευτικὰς μεθόδους ἐν συνδυασμῷ πρὸς πλήρη ἀβεβαιότητα διὰ τὸ μέλλον. Ἡ χορήγησις πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἡ ἀφθονος παροχὴ οἰκονομικῆς βοήθειας δὲν κάμνουν οὔτε διατηροῦν φίλους μόναι τῶν, καὶ ἐφ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐκ φύσεως ἀνικανοποίητοι καὶ ἀγνώμονες, οἱ εὐεργετούμενοι εἴτε ὡς ἄτομα εἴτε ὡς ἔθνη θὰ ἐπαναστατοῦν πάντοτε ἐναντίον τῶν εὐεργετῶν τῶν. Φιλία, προσέγγισις, συνεργασία, συμπάθεια, ἐμπιστοσύνη, ταυτότης προορισμοῦ, ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ζητήματα πολιτικῆς ἢ οἰκονομίας, εἶναι ζητήματα τοῦ πνεύματος, τῆς ἐσωτερικῆς στάσεως, τῆς τελικῆς θεωρήσεως τῶν πραγμάτων.

Τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ εικοστοῦ, λόγω τῆς δράσεως τῶν ἱεραποστόλων, ἡ λέξις Ἀμερικὴ ἐσήμαινε ἴδρυσιν νοσοκομείων καὶ σχολείων, ἀγαθοεργίας, ἀνιδιοτελεῆ ἐξυπηρέτησιν, ἔκφανσιν τῆς θείας Προνοίας, καὶ ἀγάπην τὴν «μὴ οὔσαν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἡ λέξις Ἀμερικὴ δὲν ἐσήμαινε μόνον δημοκρατίαν καὶ ἰσότητά εὐκαιριῶν, ἀλλὰ ἐλευθερίαν, ἀπλήν ζωὴν τὴν ὁποῖαν ἐξοῦσαν ἀπλοῖ ἄνθρωποι, ἀγάπην, «ἀνθρωπιάν» καὶ φόβον Θεοῦ. Ἡ ἔννοια τῆς Ἀμερικῆς εἶχε τότε ἰσχυρὸν ἀνθρωπιστικὸν, διανοητικὸν καὶ πνευματικὸν περιεχόμενον.

Ἐκτοτε τὸ βάρος μετετοπίσθη. Ἡ γενικωτέρα ἔννοια τῆς Ἀμερικῆς διὰ τὴν Ἀνατολήν, σήμερον εἶναι μᾶλλον οἰκονομικὴ, ὑλική, τεχνικὴ, πολιτικὴ, στρατιωτικὴ. Δὲν θέλομεν νὰ ὑποβιβάζωμεν τὴν σημασίαν τῶν παραγόντων τούτων. Εἶναι σταθεροὶ καὶ πραγματικοί. Πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται ὅτι χωρὶς τὴν ὑλικὴν, τεχνικὴν καὶ στρατιωτικὴν συμβολὴν τῆς Ἀμερικῆς ἀναριθμητοὶ κρίσιμοι καταστάσεις θ' ἀπέβαινον καταστρεπτικά. Ἀλλὰ ὁ ἀνθρωπιστικὸς, διανοητικὸς καὶ πνευματικὸς παράγων ἐτέθη εἰς τὸ περιθώριον.

Ἐξ ἄλλου, καὶ οἱ κομμουνισταὶ το-

νίζουν τὸν ὑλικὸν καὶ τεχνικὸν παράγοντα, ἀλλὰ κάμνουν καὶ κ α τ ι ἄ λ λ ο. Προσφέρουν θεωρίαν περὶ ζωῆς καὶ προορισμοῦ, περὶ ἱστορίας καὶ διακυβερνήσεως τῶν λαῶν. Δὲν φοβοῦνται νὰ ἔλθουν ἀντιμέτωποι μὲ τὰς παλαιὰς κοινωνίας καὶ λαοὺς καὶ νὰ τοὺς εἰποῦν κατὰ πρόσωπον: τοῦτο εἶναι σάπιο καὶ ἐκεῖνο εἶναι σάπιο καὶ πρέπει νὰ μάθετε νὰ κατανοῆτε καὶ νὰ ἐρμηνεύετε τὸν ἑαυτὸν σας μὲ τελείως διαφορετικὸν τρόπον. Ὁ ἀπληστος νοῦς τῆς Ἀνατολῆς ἀπορροφᾷ τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, διότι τίποτε δὲν εἶναι ἀπεχθέστερον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ μίαν ζωὴν χωρὶς νόημα, καὶ ἐὰν ἡ τεχνικὴ καὶ ὑλικὴ βοήθεια τὴν ὁποῖαν τοῦ προσφέρετε αὐξάνῃ τὴν ζωὴν τσου χωρὶς νόημα, θὰ ὑποπτευθῆ εἶτε ὅτι ἡ ἰδική σας ζωὴ δὲν ἔχει καὶ αὐτὴ νόημα εἶτε ὅτι ὁ ἐγωϊσμός σας δὲν σᾶς ἐπιτρέπει νὰ τοῦ τὸ ἀποκαλύψετε. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις θὰ σᾶς μισήσῃ. Ἐδῶ ἔγκειται ἡ μεγαλυτέρα ἀδυναμία τῆς Δύσεως. Εἰς τὸ ὅτι δὲν προσεγγίζει τὴν Ἀνατολὴν μὲ διανοητικὴν καὶ πνευματικὴν δύναμιν. Ἐν συγκρίσει πρὸς ὅ,τι κάμνουν οἱ κομμουνισταί, δὲν τῆς προσφέρει ιδέας καὶ ἀρχάς, μὲ νόημα διὰ τὴν ζωὴν. Δὲν ὑποδεικνύει καθοδηγητικὰς γραμμάς. Δὲν γειμίζει τὴν ψυχὴν μὲ τὸ προσδοκώμενον μήνυμα. Ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ φωμὶ καὶ τεχνικὰς μεθόδους καὶ τὴν λεγομένην «ἀνεξαρτησίαν».

Διερωτᾶται κανεὶς λοιπόν: Διατί ἡ Δύσις παρουσιάζεται ἀτολμος, συνεσταλμένη, ἀμφίβολος, ἀσταθὴς εἰς τὸν τομέα αὐτόν; Ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἔχει ιδέας, δὲν ἔχει μήνυμα, δὲν ἔχει τίποτε μὲ τὸ ὁποῖον νὰ προκαλέσῃ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ; Πῶς εἶναι δυνατόν τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ πολιτισμὸς τῆς στηρίζεται ἐπὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Περικλέους, τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους; Ἐπὶ τῆς θαυμασίας διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ προετοιμασθείσης ὑπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας; Ἐπὶ τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ; Ἐπὶ τῆς

ἑλληνικῆς παιδείας τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς κληρονομίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων; Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν καθεδρικῶν ναῶν, τῆς ἀπίεργου δημοσυργικότητος τῆς Ἀναγεννήσεως; Τῆς ἀπιστεῦτου προόδου τῆς ἐπιστήμης κατὰ τοὺς τελευταίους τρεῖς αἰῶνας καὶ τῶν συστημάτων διακυβερνήσεως καὶ δικαίων καὶ τῶν περὶ ἀνθρώπου ιδεῶν αἱ ὁποῖαι ὥριμασαν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἀτλαντικόν; Εἰς ποῖον ἄλλο μέρος τῆς γῆς ὑπάρχει παράδοσις τόσον βαθεῖα, τόσον ἐκτεταμένη, τόσον πλυσία ὅσον αὐτῇ; Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει ἔλλειψις πραγματικῶν ζωντανῶν ιδεῶν καὶ ἀρχῶν μὲ τὰς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι νὰ δύνανται νὰ ζήσουν καὶ μὲ τὰς ὁποίας νὰ δύνανται νὰ προκαλέσων καὶ νὰ ἐμπνεύσων τὴν Ἀνατολὴν.

Ἡ μήπως οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν καὶ νὰ ζοῦν μὲ τὰς ἀρχὰς αὐτάς; Εἰς ἐκ τῶν χαρακτηρισμῶν τῆς σημερινῆς πνευματικῆς κρίσεως εἶναι τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ὁ κληρονόμος σήμερον εἶναι ἄξιος τῆς κληρονομίας.

Ἡ μήπως ἐπειδὴ ἡ Δύσις ἐμφανίζει σήμερον μίαν ψευδῆ ταπεινοφοροσύνην, ἕνα περιέργον αἰσθημα αὐταρκειᾶς καὶ ἀποκλειστικότητος διὰ τῶν ὁποίων ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ λέγει: «Ἐκεῖνο ποὺ πιστεύω προορίζεται μόνον δι' ἐμέ. Δὲν εἶναι κατάλληλον «πρὸς ἐξαγωγήν». Καὶ ἐκεῖνο ποὺ πιστεύεις εἶναι καλὸν διὰ σέ. Ἐξακολούθησε νὰ τὸ πιστεύης καὶ νὰ τὸ ἐφαρμόζης». Ἐὰν αὐτὴ εἶναι ἡ στάσις τῆς Δύσεως—καὶ αὐτὸ πιστεύουν καὶ ἐκφράζουν ὠρισμένοι ἡγέται καὶ στοχασταί—τότε ἀδικεῖ τὴν Ἀνατολὴν, ἀδικεῖ καὶ τὸν ἑαυτὸν τῆς, διότι ἀσφαλῶς ἠδύνατο νὰ κάμῃ κάτι καλύτερον, καὶ οἱ κομμουνισταί θὰ ἐξακολουθήσων νὰ κερδίζουν, διότι ἔχουν κάτι τὸ θετικὸν νὰ προσφέρουν. Καλεῖται λοιπόν ἡ Δύσις νὰ προσφέρῃ κάτι τὸ ἀληθές καὶ καθολικὸν εἰς τὰς σχέσεις τῆς μὲ τὴν Ἀνατολὴν—κάτι τὸ ἀνθρωπιστικὸν καὶ ἄξιον παραδοχῆς—κάτι μὲ διανοητικὸν καὶ πνευματικὸν περιεχόμενον

κάτι πού νά ὀμιλῆ εἰς τὸν ἄνθρωπον— εἰς κάθε ἄνθρωπον παντοῦ—εἰς τὴν συνειδητὴν καὶ ὑποσυνειδητὸν κατάστασίν τσου, καὶ ἂν δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεται, τότε ἀποτελεῖ ἔργον τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν νά τὸν κάμῃ νά τὸ κατανοήσῃ. Πρέπει ὁ κάθε ἄνθρωπος νά ἀντιληφθῆ τὸν ἑαυτὸν τσου ὡς ἀγωνιζόμενον, δοκιμαζόμενον πνευματικὸν ὄν μαζῆ με ὄλους τοὺς ἄλλους πού ἀγωνίζονται καὶ δοκιμάζονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ πείνα, αἱ ἀσθένειαι, ἡ πτωχεία, αἱ στερήσεις, ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀδικία εἶναι ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ὅποιοι πρέπει νά τραποῦν εἰς φυγὴν. Καὶ ὅτι ὅποιος ἤμπορεῖ νά διαθέσῃ τὰ ὑπάρχοντά τσου διὰ νά ἀνακουφίσῃ τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὰς πληγὰς αὐτὰς εἶναι μακάριος. Καὶ ἀκόμη περισσότερο μακάριος εἶναι ἐκεῖνος πού ἤμπορεῖ νά μεταδώσῃ εἰς τὴν ἀνερχομένην Ἀνατολήν τὸ δημιουργικὸν μυστικὸν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἄνθρωποι θὰ δυνηθοῦν νά ἀνακουφίσουν μόνοι των καὶ ἀνεξαρτήτως τὸν πόνον των.

Ἄλλὰ τὸ ν' ἀποβλέπῃ κανεὶς μόνον εἰς τὰς ὑλικάς, οἰκονομικάς, κοινωνικάς καὶ πολιτικάς ἀνάγκας, εἶναι ὡς νά ἐπιβεβαιώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ψευδαἰσθησὶν ὅτι αὐτὰ εἶναι αἱ μόναι ἀνάγκαι τὰς ὁποίας, ὅταν ἱκανοποιησούν, θὰ ἔχουν ἐξασφαλίσει διὰ παντὸς τὴν εὐημερίαν των. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νά τοὺς ἀφυπνίσῃ εἰς βαθυτέραν ἐπίγνωσιν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν των. Ἐν τούτοις τὰ μόνα κριτήρια ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζόνται οἱ πολιτικοὶ τῆς Δύσεως ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν προγραμμάτων βοηθείας διὰ τὴν Ἀνατολήν, εἶναι κατὰ πόσον αἱ χώραι εἰς τὰς ὁποίας θὰ δοθῆ ἡ βοήθεια εὐνοοῦν ἢ ὄχι τοὺς κομμουνιστάς, ἂν κατασκευάζουν καλοὺς δρόμους, ἂν γίνεται κατανομή τῆς γῆς, ἢ ἂν ἡ κυβέρνησις εἶναι ἱκανή. Ὅλα αὐτὰ βεβαίως εἶναι καλά, ἀλλὰ ὅταν μία χώρα εἰς τὰς σχέσεις της με μίαν ἄλλην κρίνῃ μόνον ἐπ' αὐτῶν τῶν βάρ-

σεων, τότε ἀσφαλῶς κάτι σοβαρὸν λείπει ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν της, ἰδίως ὅταν παρουσιάζεται ὡς ἔχουσα ἀπαράιτητον θεμέλιον τὸν νοῦν, τὸν ἄνθρωπον, τὸ πνεῦμα καὶ τὸν Θεὸν. Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν «Συμμαχίαν διὰ τὴν πρόδον». Πόση σκέψις γίνεται διὰ σχολεῖα, πανεπιστήμια, ἐκκλησίας, διὰ σπουδαστάς, διδασκάλους, συγγραφεῖς, ποιητάς καὶ ἐν γένει διὰ τὴν τάξιν τῶν διανοουμένων; ἤμπορεῖ ἓνας μεγάλος πολιτισμὸς, ὅπως τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, νά ἀναζήσῃ καὶ νά ἀναπτυχθῆ χωρὶς τὰς βαθείας, καλλιτεχνικάς, διανοητικάς καὶ πνευματικάς ρίζας τσου; Πότε λοιπὸν ἡ Δύσις εἰς τὴν κατὰστρωσιν τῶν σχεδίων της καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἐλπίδων της θ' ἀρχίσῃ νά ἐνδιαφερέται διὰ τὸν ἐνεργὸν νοῦν καὶ τὸ ἀναγεννηθὲν πνεῦμα ὡς δημιουργικοὺς παράγοντας πάσης προόδου, πάσης δικαιοσύνης, πάσης εὐτυχίας καὶ πάσης εἰρήνης; Πότε ἐπιτέλους θὰ ἀνυψωθῆ ὑπεράνω τοῦ ἐξωτερικοῦ, τοῦ τεχνικοῦ καὶ τοῦ τυπικοῦ, πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον δύναται νά διακρίνῃ καὶ νά δικαιολογήσῃ κάθε τύπον, κάθε τεχνικὴν καὶ κάθε ὄργανον; Αἱ ὑλικάι ἀνάγκαι ὑπάρχουν, εἴτε εἰς τὴν Λατινικὴν Ἀμερικὴν εἴτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι αἱ διανοητικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἀνάγκαι ἠγνοήθησαν ἐπὶ αἰῶνας, διότι ὁ λόγος καὶ ὁ νοῦς δὲν ἀνεπτύχθησαν, διότι ἡ στάσις μας πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς δυνάμεις της ὑπῆρξεν ἐσφαλμένη καὶ διότι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἔμφυτος ἀξιοπρέπειά του δὲν ἀνεγνωρίσθησαν.

Τὸ νά προτείνῃ μόνον τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ συμπτώματος, χωρὶς νά βοηθήσῃ με τόλμην εἰς τὸ νά κτυπηθῆ τὸ κακὸν εἰς τὴν ρίζαν του, ἀποτελεῖ διὰ τὴν Δύσιν προσφορὰν κακῆς ὑπηρεσίας καὶ ἀδικίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν της. Διότι εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας της ἡ Δύσις γνωρίζει βεβαίως ὅτι ὁ πνευματικὸς της θησαυρὸς εἶναι ἀπείρως πλουσιώτερος τοῦ ὑλικοῦ καὶ δὲν θὰ ἤθελον νά παραστῶ μάρτυς τῆς βιαίας ἀντιδρά-

σεως τῆς Ἀνατολῆς, ὅταν μίαν ἡμέραν ἀνακαλύψη ὅτι ἡ Δύσις καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἐκράτει δι' ἑαυτὴν τὸ μυστικὸν τῆς ἀληθείας, τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ Θεοῦ.

Πράγματι ὅλος ὁ σημερινὸς «ἀντιδυτικισμὸς» στηρίζεται πνευματικῶς—εἴτε τὸ γνωρίζει ἢ Ἀνατολὴ εἴτε τὸ ὑποπτεύεται ἢ Δύσις—εἰς τὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον διαμορφουμένην διαπίστωσιν ὅτι ἡ Ἀνατολὴ ἀδίκως ἐξηπατήθη διὰ τῆς ἀποκρύψεως ἐνὸς μεγάλου καὶ ζωογόνου μυστικοῦ. Ἡ ἀντίδρασις, τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἤθελα νὰ παραστῶ μάρτυς, ἔχει ἤδη ἀρχίσει.

Ποία, λοιπόν, εἶναι ἡ προσευχή μου; Ἡ ἔνθερος προσευχή μου εἶναι νὰ ἐγερθῆ ἡ Ἀνατολὴ εἰς μίαν ζωὴν ὅσον τὸ δυνατόν πληρεστέραν καὶ μαζῇ τῆς καὶ ἡ Δύσις εἰς μίαν καλλιέργειαν βάθους, ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἐν τῷ Θεῷ. Ἄς ἀναπτύξωμεν τὴν εὐγένειαν, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πνευματικὴν μας ὑπαρξιν, ἀντὶ νὰ κατατριβώμεθα εἰς μεγάλους λόγους. Ἄς ἀποκτήσωμεν ὄργανωσιν καὶ σύστημα ἀντὶ νὰ ἐπαναπαυώμεθα εἰς ἀπλοὺς τύπους. Ἄς ἀποκαταστήσωμεν τὴν ἱεραρχίαν καὶ τὴν πραγματικὴν τάξιν εἰς τὴν ζωὴν ἀντὶ νὰ ἰσοπεδώσωμεν ἀνοήτως τὸ πᾶν. Ἄς ἐπαναφέρωμεν τὴν ἐνότητα καὶ τὸν εἰρμὸν τῆς ἱστορίας χωρὶς νὰ κατατέμνωμεν τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἐποχῶν. Ἄς γίνῃ μία πραγματικὴ συσώρευσις πείρας, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ τὴν μοιρασθῶμεν μεταξὺ μας, νὰ μάθωμεν ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ μὴ πραγματικὴν ταπείνωσιν καὶ ἐνότητα νὰ μεταβιβάζωμεν τὴν ἀλήθειαν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον ἀντὶ νὰ ἀρχίζωμεν ἀπὸ τὸ τίποτε ὡς ἔαν τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἡ ἀνθρωπότης διὰ μέσου τῶν αἰώνων, νὰ ἐδόθησαν εἰς μάτην. Προπάντων ἄς διακηρυχθῆ ὁ ἀνθρωπος, ὁ ἀνθρωπος εἰς τὴν ἀνέκφραστον ἐλευθερίαν του, ὁ ἀνθρωπος εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ εἰς τὴν δόξαν του. Εἰς τὴν δυστυχίαν του, ὅταν ζῆ καὶ ἐλπίζει μόνος του μακρὰν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν δόξαν του ὅταν κατανοῆ μὲ νηφαλιότητα, τιμίως καὶ σαφῶς,

ὅτι Αὐτὸς Οὗτος ὁ Θεὸς ἐγένετο ἀνθρωπος, ἵνα ὁ ἀνθρωπος δυνηθῆ νὰ συμμετέχη πλήρως εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ.

Ἀπευθυνόμενος εἰς Ὁρθόδοξον σεμινάριον γνωρίζω ὅτι δύναμαι ν' ἀναφερθῶ εἰς τὴν βασικὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν χωρὶς δισταγμὸν ἢ ἀπολογητικὴν διάθεσιν. Ὅταν ὁ Θεὸς ἐγένετο ἀνθρωπος δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι Θεός. Αὐτὴ ἦτο ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου τῆς Ἐφέσου τὸ 431 διὰ τῆς ὁποίας ἀπεστομώθη ὁ Νεστόριος καὶ ἡ Παρθένος Μαρία ἀνεκηρύχθη ὄχι ἀπλῶς Μήτηρ τοῦ Χριστοῦ, Χριστοτόκος, ἀλλὰ Μήτηρ τοῦ Θεοῦ, Θεοτόκος. Οἱ προφηταὶ ἀνέμενον ἕνα σωτήρα, ἕνα μεσσίαν, τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅτε ἐν τῷ πληρώματι τοῦ χρόνου ὁ Χριστὸς ἦλθε, ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶχον προείπει ὁ Ἡσαΐας καὶ οἱ προφηταὶ. Ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Διότι ὁ Θεὸς πάντοτε ὑπερβαίνει τὰς μεγαλυτέρας μας προσδοκίας. Καὶ ἐπὶ δεκαπέντε αἰῶνας ἐκάστην Κυριακὴν εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἡ Μαρία διακηρύσσεται ἕνδεκα φορὰς Μήτηρ τοῦ Θεοῦ, Θεοτόκος. Καὶ οἱ πιστοὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καθὼς ἀπαγγέλλουσιν τὸ «Χαίρε κεχαριτωμένη» τὴν ὀνομάζουν ἑκατομῦρια φορὰς μητέρα τοῦ Θεοῦ. Ὅχι, ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἐνανθρώπισιν του διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον παρέμεινε Θεὸς καὶ ἡ Μαρία Μήτηρ Του.

Καὶ τώρα, σεῖς νέοι ἱερεῖς, ποὺ ἀφήνετε τὰς ἱερὰς ταύτας αἰθούσας, πηγαίνετε ἔξω εἰς ἕνα πολὺ ἐνδεῆ κόσμον διὰ νὰ βοηθήσετε εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν Οἱ λαοὶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ζητοῦν τὴν βοήθειάν σας εἰς ἐπίπεδον βάθους. Δώστε τους τὸν ἑαυτὸν σας, ὑπηρετήσατέ τους μὲ κάθε τι ποὺ ἔχετε, εἴπατέ τους ἀπλᾶ, πιστά, μὲ σταθερότητα ὅ,τι γνωρίζετε. Καὶ ὅταν ὁμιλήτε, ὑπηρετήτε, βοηθήτε καὶ σώζετε, μὴ ἐπιτρέψετε ποτέ εἰς τὸν κόσμον νὰ σᾶς δελεάσῃ μὲ τὰ θέληγτρά του, τὰς ἀνάγκας του καὶ τὰς φιλοσοφίας του

ώστε να χάσετε την προσωπική σύνδεσίν σας με τον Θεόν. Διότι αν ο Θεός παρέμεινε Θεός, όταν έσωζε τον κόσμο έτσι και σεις ήμπορείτε να παραμείνετε τέκνα του Θεού, παραμένοντες εν τῷ κόσμῳ.

Και τί πράγματι γνωρίζετε; Γνωρίζετε ότι υπάρχει ο Θεός Πατήρ, ο Ήσους Χριστός, ο μονογενής Υἱός του Θεού, και το Άγιον Πνεῦμα, ο Χορηγός τῆς ζωῆς και τῆς ἀληθείας. Γνωρίζετε ότι ἡ ἀγάπη του Θεού ὄχι μόνον δημιουργεῖ ἀλλὰ και ἀναδημιουργεῖ τὸ πᾶν. Γνωρίζετε ότι υπάρχει Θεός, ὁ ζῶν Θεός, ὁ Θεός που ὠμίλησεν εἰς τὸ παρελθόν και που ἐξακολουθεῖ νὰ ὁμιλῇ. Γνωρίζετε ότι υπάρχει ὁ ἄνθρωπος, ἡ εἰκὼν του Θεού, και ὅτι υπάρχει ἡ ὁλοκλήρωσις του ἀνθρώπου. Γνωρίζετε ὅτι ἀκόμη και ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ζῆ μίαν ζωὴν θανάτου, υπάρχει ἡ μετάβασις ἀπὸ του θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. Γνωρίζετε ὅτι υπάρχει μία πραγματικὴ δευτέρα γέννησις. Γνωρίζετε ὅτι υπάρχει δύναμις και ἰσχύς, φῶς και χάρις ὅλα θαυμασίως προερχόμενα ἀπὸ τὸν ἀόρατον Θεόν. Γνωρίζετε ὅτι υπάρχει ἀνέκφραστος πίστις και γνῶσις Ἐκείνου ἀνευ του ὁποίου δὲν εἴμεθα τίποτε. Γνωρίζετε ὅτι ὁ Χριστὸς φιλόανθρωπος συνεχώρησε τὰς ἀμαρτίας σας. Γνωρίζετε ὅτι ἐπανειλημμένως διαπράττομεν

ἀνοησίας, ἀλλὰ ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Θεός ὁ ὁποῖος μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἀνοησίαν μας, ἐξαλείφει τὸ βάρος τῆς ἀπὸ τὴν καρδίαν μας και μᾶς ἐπαναφέρει τὴν ἐλπίδα ἐπ' Αὐτόν. Γνωρίζετε ὅτι ὑπάρχουν, ὅπως εἶπεν ὁ Αὐγουστίνος, τρεῖς μόνον ἀρεταί: πρώτη ἡ ταπεινοφροσύνη, δευτέρα ἡ ταπεινοφροσύνη, και τρίτη ἡ ταπεινοφροσύνη. Τέλος γνωρίζετε τὸ Πνεῦμα και τὴν βεβαιότητα του Πνεύματος.

Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ τελευταία μου λέξις πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐξ ὑμῶν. Ὄταν ὑπηρετῆτε τοὺς ἐνδεεῖς, τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα εἶναι νὰ μὴ γίνετε σεις ἐνδεεῖς. Ὄταν φέρετε φῶς εἰς τὸ σκότος, τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα εἶναι νὰ μὴ γίνετε σεις σκότος. Ὄταν μεταδίδετε δύναμιν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα εἶναι νὰ μὴ γίνετε σεις ἀδύνατοι. Ὄταν ὀδηγῆτε, τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα εἶναι νὰ βεβαιωθῆτε ὅτι δὲν σᾶς ὀδηγοῦν. Ὄταν μεταδίδετε τὴν ζωὴν και τὴν ἀλήθειαν τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα εἶναι νὰ βεβαιωθῆτε ὅτι αἱ πηγαί σας τῆς ζωῆς και τῆς ἀληθείας ἀναπληροῦνται πάντοτε εἰς ζωὴν αἰώνιον. Και ὅταν μαρτυρῆτε τὸν Χριστόν, τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα εἶναι νὰ Τὸν ἀφήσετε νὰ μαρτυρήσῃ δι' ὑμῶν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.

Dr. Charles Malik

Α Φ Ε Σ Η

Ριγμένος στ' ἁγίου βήματος τὰ σκαλοπάτια
 θρηνῶ κι' ἀργοκυλοῦν τὰ δάκρυα στὰ μάτια.
 Κάποια στιγμή τὴν θεϊκὴ μορφή θωρῶ,
 στοῦ καντηλιοῦ τὸ φῶς, που καίει μπρὸς στοῦ σταυροῦ
 συγγνώμη νὰ μοῦ δίνη μέσ' ἀπὸ τ' ἀγγάθια.

ΕΛ. ΜΑ·Ι·ΝΑΣ

Η ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΗΜΩΝ ΗΘΙΚΗ ΚΑΤΑΠΤΩΣΙΣ ΚΑΙ Η ΕΛΠΙΣ ΠΕΡΙ ΑΝΟΡΘΩΣΕΩΣ

Β'

Ἡθικαὶ νόμοι.

Σήμερον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραγνωρίζεται ἡ ἀξία τῆς βαθυτέρας, τῆς ἐσωτερικῆς, ζωῆς. Οἱ παλαιοὶ νόμοι τῆς Ἡθικῆς χλευάζονται συμφώνως μὲ τὴν κρατοῦσαν μόδα ὡς σκουριασμένοι, ἀλλ' οὐδὲν νέον τίθεται ἀντ' αὐτῶν. Καὶ ὅμως εἶναι βεβαίως ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆ ζωὴ τὸ σπουδαιότατον πεδῖον πάντων τῶν ἀνθρωπίνων πεδίων, διότι ἐπ' αὐτοῦ κρίνονται αἱ μοῖραι τῶν ἀνθρώπων, ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ ἢ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτυγχάνουσιν οἱ ἀνθρωποὶ τὴν ὑψίστην ἱκανοποίησιν ἢ κατακρημνίζονται εἰς τὴν βαθυτάτην δυστυχίαν.

Εἶναι δυνατόν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐμπειρίας νὰ εὐρεθοῦν ψυχικοί, ἠθικοί, νόμοι οἱ ἀκόλουθοι: 1) Ὁ νόμος περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἰσχύος πρὸς τὴν διάρκειαν τῶν συναισθημάτων ἡδονῆς. 2) Ὁ νόμος περὶ τοῦ ψυχικοῦ κενοῦ χώρου καὶ τῆς ποικιλίας. 3) Ὁ νόμος περὶ τῶν διαφόρων ἐπιδράσεων τῆς ποικιλίας ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν ἀνωτέρων καὶ τῶν κατωτέρων ὀργάνων καὶ ἐπὶ τῆς διαρκείας καὶ τῆς ἰσχύος τῶν συναισθημάτων ἡδονῆς καὶ ἐπὶ τῆς ὑγείας καὶ τέλους 4) Οἱ νόμοι τῆς συγκεντρώσεως.

Περὶ τῶν νόμων τούτων ἔχομεν ἤδη ὀμιλήσει. Ὅστις δι' ἔλλειψιν συντόνου ἐργασίας ἢ ἔνεκα ἀνεμποδίστου ὑλικῆς ἀπολαύσεως περιέρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἠθικοὺς τούτους νόμους, λαμβάνει ἄμεσον πείραν ἐπιβλαβῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τῆς ὑγείας καὶ τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐὰν δὲ ἡ κατὰ χρῆσιν συνεχίζεται καθ' ὅλην τὴν ζωὴν, ἀναφαίνεται ἐν τέλει κατὰ τὸν

κανόνα ἐν τῶν ἐντονωτάτων καὶ διαρκεστάτων συναισθημάτων δυσθυμίας, τὸ ὅποιον ὑποσκάπτει τὴν καθημερινὴν ζωὴν, ἀναφαίνεται δηλαδὴ ἡ θλίψις ἐπὶ τούτῳ, ὅτι δὲν ἀπεκόμισέ τις ἐκ τῆς ζωῆς ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχη διαμέρι τῶν ἱκανοτήτων καὶ τῶν καταβολῶν αὐτοῦ. Αἴτιον δὲ τούτῳ εἶναι τὸ ἀκόλυσθον: Μόνον ἡ χαλιναγωγήσις τῆς ὑλικῆς φύσεως ὑπὸ ἀκραιφνῶς βιολογικὴν ἔποψιν δημιουργεῖ καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῇ ὀλότητι αὐτῆς καὶ δι' ἕκαστον πρόσωπον τὴν ἀπόλυτον ἐκείνην ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν, ἥτις εἶναι ὅρος ἀναγκαῖος πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἰδιαιτέρων ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τῶν πνευματικῶν, αἰτινες φέρουσιν τὴν ὑποταγὴν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἐπίτευξιν τῆς πλελλοπλευστάτης ποικιλίας τῶν σχετικῶς διαρκεστάτων καὶ ἐντονωτάτων τέρψεων.

Ὅστις ἔχει χάσει τὴν ἱκανότητα νὰ εἶναι κύριος ὑλικῆς τινος κλίσεως, εἴτε πρὸς οἶνοπνευματώδη ποτά, εἴτε πρὸς τὰ ἀφροδίσια, εἴτε πρὸς ἄλλα πάθη, ἔνεκα τῶν ψυχικῶν κενῶν χώρων ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ αἰσθάνεται ὀδύνην, ἢ ὅποια θὰ αὐξάνεται κατ' εὐθὺν λόγον πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν παθῶν. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὸ ἀκραιφνῶς φυσικολογικὸν καὶ νευρικὸν τούτο πάθημα καὶ στενωῶς συνδεδεμένον μὲ αὐτὸ βραίνει καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ψυχικὴ ὀδύνη, ἥτις πηγάζει ἐκ τούτου, ὅτι τις αἰσθάνεται, ὅτι αἱ καταβολαὶ αὐτοῦ ἐξανεμίζονται καὶ σκουριάζουσιν καὶ ὅτι ἡ ζωὴ του ξηραίνεται ὡς ξηραίνεται ποταμὸς ἐν τῇ ἄμμῳ.

Πρὸς τούτοις βέβαιον εἶναι, ὅτι ὅσω μεγαλύτερα εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς κυριαρχήσεως ταύτης, τόσω μεγαλύτερα εἶναι καὶ ἡ ἀδυναμία πρὸς ἀντίστασιν κατὰ πάντων τῶν παθημάτων, τὰ ὅποια ἔρχονται ἔξωθεν.

**Ἡθικὴ κατάπτωσης
καὶ ἠθικὴ ἀνόρθωσις.**

Αἱ ὑλικάι ἀπολαύσεις ἐπιδρῶν ὄχι μόνον φυσιολογικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἡ γεῦσις ἐν τῇ πράξει καὶ ἡ ἀφροδίσιος πρᾶξις εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἔχει εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνεπτυγμένον τὸ νευρικὸν σύστημα, ἔχουν ὅλως διάφορον ἔντασιν ἡδονῆς παρὰ εἰς τὰ ζῶα. Ἡ δὲ ἀνάγκη νὰ διατηρῇ τις τὴν ἔντασιν ταύτην ἢ νὰ ἐπαναλαμβάνη αὐτὴν ὀδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς εὐρείαν ποικιλίαν καὶ εἰς λίαν ἀνεπτυγμένην ζήτησιν ἀδιακόπως νεωτέρων τρόπων ἀπολαύσεως. Πολλὰ δὲ ὑπάρχουν τεκμήρια, ὅτι οὕτως εὐρεῖα ποικιλία ἢ ζήτησις ἐπιφέρει ὄχι μόνον σωματικὴν, ἀλλὰ καὶ σημαντικὴν ἐπιβάρυνσιν τῶν νεύρων. Ἐὰν δὲ αὕτη διαρκῆ ἐπὶ μακρόν, ὀδηγεῖ εἰς ἐξασθένησιν τοῦ ψυχοσωματικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἱστορικὴ πείρα διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι λαοὶ καὶ τάξεις λαῶν, οἵτινες ἐντὸς ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος ἀνῆλθον εἰς μεγάλην ἀκμὴν πολιτισμοῦ, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀκμὴν ταύτην τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, ἀλλὰ βαθμηδὸν κατέπεσαν, ἵνα ἐν τέλει ἀφανισθοῦν. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι καὶ αἱ τάξεις λαῶν ἐξεδίδοντο εἰς εὐρείαν ποικιλίαν καὶ ἐκζήτησιν ἀδιάλειπτου νέων τρόπων ὑλικῶν ἀπολαύσεων ἐπὶ τοῦ κολοφῶνος τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, μεθ' ὃ ἤρχιζεν ἡ περίοδος τῆς πτώσεως. Ἀναμφιβόλως δὲ τὸν ἀφανισμόν εἶναι δυνατόν νὰ φέρουν ὄχι μόνον ἀχαλίνωτοι ὄρμαί, μάλιστα δὲ ἡ γενετήσιος, ἀλλὰ καὶ συναισθηματὰ σφοδρά, οἷον εἶναι τὸ μῖσος. Τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεννᾶται ἐκ τοῦ ἀγῶνος πρὸς κτῆσιν ὑλικῶν ἀγαθῶν ἢ

πρὸς κτῆσιν δυνάμεως. Εἶναι δὲ δυνατόν νὰ προκαλῆ τὸ μῖσος τὰ σφοδρὰ ἐκείνα συναισθηματὰ δυσθυμίας καὶ ἀγανακτήσεως, τὰ ὅποια ὀνομάζομεν πάθη καὶ τὰ ὅποια εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγοῦν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ἐξαφανισμόν. Εἰς τὸν ἐξαφανισμόν δὲ τοῦτον ὀδηγεῖ συγκεκριμένως κοινωνικὴ κατάστασις, ἐν τῇ ὅποια ἔχουν ἐκλίπει τὰ δύο κατ' ὀρθὴν γνώμην τοῦ Πλάτωνος ἐρείσματα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας, ἢ αἰδῶς δηλαδὴ καὶ ἡ Δικαιοσύνη. Ἀφανισμὸς τῆς αἰδοῦς φέρει ἀμέσως ἀφανισμόν καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Ἴνα δὲ διευκρινηθῇ ἡ σημασία τοῦ γεγονότος τούτου, σκόπιμον κρίνομεν νὰ ἐκθέσωμεν, τί περιλαμβάνει ἡ ἔννοια τῆς Δικαιοσύνης.

Ἡ ἔννοια τῆς Δικαιοσύνης περιλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα εἶδη αὐτῆς:

1) Δικαιοσύνη σημαίνει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν βλάπτουν ἀλλήλους ἀνευ ἀνωτέρου λόγου καὶ ὅτι ἐν ἀνάγκῃ βοηθοῦν ἀλλήλους.

2) Δικαιοσύνη σημαίνει, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἀναλαμβάνει ἐντὸς τῆς κοινωνίας ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ἔργον ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀξίωμα, διὰ τὰ ὅποια ὁ χαρακτήρ καὶ αἱ ἱκανότητες αὐτοῦ τὸν κάμνουν ἰδιαιτέρως κατάλληλον καὶ ὅτι δὲν προσφέρεται εἰς αὐτὸν κανὲν ἔργον καὶ κανὲν ἀξίωμα, διὰ τὰ ὅποια εἶναι ἀκατάλληλος.

3) Δικαιοσύνη σημαίνει, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος λαμβάνει διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ τὸν μισθόν, ὁ ὁποῖος ἀναγκαῖον εἶναι νὰ θεωρῆται συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντα ὅλης τῆς κοινωνίας ὡς ἡ κατάλληλος ἀμοιβή.

4) Δικαιοσύνη σημαίνει ὅτι πᾶς ἄνθρωπος συντελεῖ εἰς τὰ προνοητικὰ ἐκείνα ἔργα τῆς κοινωνίας, τὰ ὅποια ἐπιτελοῦνται πρὸς ἀποτροπὴν κοινῶν κινδύνων καὶ πρὸς ὄφελος πάντων.

Πάντα ταῦτα καταπατοῦνται, ὡς αἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ δεσπόζον ἀχαλίνωτοι αἱ ὑλικάι ὄρμαί, μάλιστα δὲ ἡ γενετήσιος, καὶ τὰ διάφορα πάθη, αὐτὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ ταπεινὰ προσωπικά συμφέροντα ἐπὶ βλάβῃ τῶν κοινῶν.

Μ' ὅλα ταῦτα εἶναι δύσκολον νὰ διευκρινήσῃ τις μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν πάντα τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς καὶ τοῦ ἀφανισμοῦ λαῶν. Ἀναμφιβόλως ἴσχυσαν καὶ ἄλλα αἷτια τῆς παρακμῆς ταύτης. Καὶ εἰς τὸν ἀφανισμόν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς παλαιᾶς Βαβυλῶνος καὶ εἰς τὴν κατάπτωσιν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ρώμης, τῆς Ἑλλάδος, πιθανῶς συνήργησεν ὁλόκληρον σύμπλεγμα αἰτίων, ὡς π.χ. ἡ σαθρὰ κοινωνικὴ ὀργάνωσις, ὁ ἐξαφανισμὸς τῆς ἀνεξαρτήτου τάξεως τῶν χωρικῶν καὶ τῆς λοιπῆς μέσης τάξεως, καθ' ὑπερβολὴν αὐστηρὰ συγκέντρωσις τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας τῶν κυβερνώντων, ἐξασθενίζουσαι τὸν ὀργανισμόν νόσοι (π. χ. ἐλονοσία), πρὸς τὰς ὁποίας τότε οἱ ἄνθρωποι ἴσταντο ἀπροστάτευτοι καὶ ἄλλα. Ἄλλ' ὅμως θὰ ἦτο σφάλμα νὰ παραβλέπωμεν, ὅτι ὑπὸ τὰ αἷτια ταῦτα συνήργουν εὐρεῖαι ποικιλίαι καὶ αἱ ἐκζητήσεις ἀδιαλείπτως νέων τρόπων ὑλικῆς ἀπολαύσεως, ὡς πληροφοροῦν ἡμᾶς αἱ ἱστορικαὶ ἐν μέρει σύγχρονοι διηγήσεις. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ βαρυσήμαντα, γενικεύοντα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ὁ Osrvald Spengler ἐν τῷ πολυκρότῳ συγγράμματι αὐτοῦ «Der Untergang des Abendlandes» ἔχει συναγάγει ἐκ τῆς μοίρας τῶν παλαιότερων τούτων πεπολιτισμένων λαῶν περὶ τῶν σήμερον ζώντων, πρὸ πάντων περὶ τῶν Εὐρωπαίων, δὲν εἶναι, ὡς φαίνεται, βᾶσιμα. Ὑπάρχουν σήμερα οὐσιωδῶς μεγαλύτεραι δυνατότητες ὁσημέραι καλυτέρας κοινωνικῆς ὀργανώσεως παρὰ εἰς τὰς κοινωνίας καὶ τὰς πολιτείας τῶν παλαιῶν ἐκείνων χρόνων, ἐν αἷς ἐκράτει αὐστηρὰ εὐρεῖα κεφαλαιοκρατία καὶ δουλεία. Πρὸς τούτοις διὰ τῆς συγχρόνου θεραπευτικῆς ἱατρικῆς καταπολεμοῦνται σήμερον πολλὴ ἐπιτυχέστερον αἱ ἐξασθενίζουσαι τὴν φυλὴν νόσοι παρὰ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους πολιτισμούς. Αἱ μεγάλοι δυσχέρειαι καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ βλέπη τις ὑπάρχουν σήμερον διὰ τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς περὶ τὰς ἠθικὰς σχέσεις.

Καὶ εἰς τὰς καλουμένας ἀνωτέρας καὶ

εἰς τὰς καλουμένας κατωτέρας τάξεις τῶν διαφόρων πολιτειῶν ὑπάρχουν σήμερον ἐπὶ τῶν διαφορωτάτων πεδίων τῆς ζωῆς τεκμήρια γενικῆς ἠθικῆς συγχύσεως καὶ διαλύσεως. Φαίνεται, ὡς ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἔχουν γίνῃ ἠθικῶς ἀνερμάτιστοι. Διάφοροι τάσεις προσπαθοῦν, ἀνευ πραγματικῆς τινος ἐμπειρικῆς βάσεως, νὰ ἐμφυτεύουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀχαλινώτον καθ' ὀρμὴν ζωὴν ὡς τὴν «φυσικὴν», τὴν δὲ ἀντίθετον, δηλαδὴ τὴν ἐγκρατῆ ζωὴν, νὰ ἀποδοκιμάζουσι ὡς κάτι τι νοσηρόν. Εἰς εὐρεῖς δὲ κύκλους—πρὸ πάντων εἰς τοὺς διανοουμένους, ἐκ τῶν ὁποίων ταχέως μεταδίδεται ἡ ὀλεθρία ἐπίδρασις—ἐπιδρᾶ σφοδρότατα, ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἔχει ἐπιτευχθῆ ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικὴ θεμελίωσις τῆς ἠθικῆς. Ἐὰν δὲ ἡ ἀντίληψις αὕτη ἦθελεν εἶναι ὀρθή, τότε καὶ ὑπὸ ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικὴν ἔποψιν ἦθελεν ἀφεθῆ ἑλευθέρα ἡ ὁδὸς εἰς πάντα νοητὸν τρόπον ζωῆς καὶ εἰς τὸν ἀχαλινώτατον. Ἐὰν δὲ ἡ κεντρικὴ κατεύθυνσις τῆς κοινωνίας ἔχη τοιαύτας διαθέσεις, θὰ εἶναι βαθμηδὸν ἀπεριόριστοι αἱ ὀλεθρία ἐπίδρασεις ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἄλλ' εἶναι δυνατόν νὰ ἰσχυρισθῶμεν σήμερον, ὅτι ἡ ἠθικὴ εἶναι ἐπιστήμη. Ἀνῆκει δὲ αὕτη εἰς τὴν ὁμάδα ἐκείνην ἐπιστημῶν, αἷτινες ὀνομάζονται ἀξιολογοῦσαι ἐμπειρικαὶ ἐπιστῆμαι (wertende Erfahrungswissenschaften). Κατὰ ταῦτα εἶναι δυνατόν νὰ χαραχθοῦν αἱ κύριαί γραμμαὶ τῆς ἠθικῆς ἐπὶ τῇ βάσει βιολογικῶν, ὑγειονομικῶν, ἐπαγγελματικῶν, ψυχολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἄλλων πρακτικῶν ἐμπειριῶν, αἷτινες ἀναφέρονται εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τὴν ἔποψιν χαρακτῆρος καὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς καταστάσεις.

Διὰ κοινωνικῆς ὀργανώσεως συνεχῶς βελτιουμένης, διὰ συνεχῶς ὡσαύτως βελτιουμένης καταπολεμήσεως τῶν νόσων, διὰ συνεχῶς αὐξανομένης ὑποταγῆς εἰς ὄρισμένους κανόνας τῶν φυσικῶν

κῶν δυνάμεων, αἵτινες κρατοῦν ἐν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ, φαίνεται, ὅτι ἡ πεπολιτισμένη κοινωνία τοῦ παρόντος ἔχει τὰς δυνατότητας νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν μοίραν, ἀπὸ τὴν ἀνεπανόρθωτον παρακμὴν καὶ τὸν ἀφανισμόν τῶν παλαιῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν καὶ πολιτειῶν καὶ νὰ ὑψωθῇ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς νέαν ἀκμὴν.

Τὰ προλεχθέντα κατέδειξαν τὸν χαρακτηριστικὸν ἠθικὸν νόμον, ὅτι ἡ ποικιλία καὶ ἡ ἐκζήτησις ἡδονῶν, προερχομένων ἐκ τῶν κατωτέρων ὀργάνων, εἶναι δυνατόν νὰ συνεχίζεται μόνον ὑποδιαρκῶς ἐνισχυομένην ψυχικὴν καὶ νευρικὴν ἐπιβάρυνσιν μέχρι ἐξασθενήσεως τοῦ χαρακτήρος καὶ συγχρόνως μέχρι τῆς καταπτώσεως τῆς λεχθείσης ἰκανότητος νὰ αἰσθάνεται τις τὰς ἐντατικωτάτας ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς τέρψεις, τὰς ὁποίας ἔχει δημιουργήσει ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀνώτερος τύπος ζωῆς. Τοῦναντίον ἡ αὐτὴ ποικιλία καὶ ἐκζήτησις ἀπολαύσεων καὶ τέρψεων, αἵτινες εἶναι συνημέμειαι μὲ τὴν λειτουργίαν ἀνωτέρων ὀργάνων, π.χ. τοῦ ὀφθαλμοῦ, τοῦ ὠτός καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν τῷ κόσμῳ τῆς τέχνης καὶ τῆς γνώσεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προχωρῇ ὄχι μόνον ἀνευ βλάβης, ἀλλὰ μάλιστα πρὸς ὄφελος τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ ἐκ τῆς γεύσεως καὶ τῆς ἀφροδισίου πράξεως ἡδοναὶ ἔνεκα τοῦ εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνεπτυγμένου νευρικοῦ συστήματος, ἐπομένως ἀκριβῶς εἰς τοὺς πεπολιτισμένους ἀνθρώπους, ἀνέρχονται εἰς ἐξαιρετικῶς σφοδρὰν ἔντασιν. Τὸ ἐπιτυχεστάτον δὲ ὄνομα τούτου πιθανῶς εἶναι τὸ ὄνομα «μέθη» εἰς πάντα αὐτῆς τὰ εἶδη. Ἄλλ' ἀκριβῶς, ἐπειδὴ τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς ἐκζητήσεως, δηλαδὴ ἡ μέθη, ἀνέρχεται εἰς τὴν ὑψίστην αὐτοῦ ἔντασιν ἀκριβῶς εἰς λαούς, οἵτινες ἀνέρχονται εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος, γίνεται καταληπτὸν, διατί ἀκριβῶς οἱ ἄκρως ἀνεπτυγμένοι εἶναι δυνατόν καὶ νὰ κρημνίζονται βαθύτατα. Τοῦτο ἰσχύει περὶ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν

καὶ προσώπων καὶ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ ἐν τῷ παρόντι. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς βαθμίδος ταύτης τοῦ ὕψους καὶ τῆς καταπτώσεως, εἶναι δυνατόν νὰ παρατηρηθῆται ἀξιοσημείωτον φαινόμενον, τὸ ὁποῖον εἰς πρόσωπα καὶ λαούς, οἵτινες ἔχουν ἀναπτυχθῆ ψυχικῶς εἰς τὸν ὑψίστον βαθμὸν, ἀντικαθιστᾷ τὴν μέθην· εἶναι δὲ μάλιστα δυνατόν νὰ γίνεταί τοῦτο ὑπ' αὐτῶν αἰσθητὸν ὡς πολὺ ἐντονωτέρα εὐτυχία. Εἰς λαούς δηλαδὴ οὕτως ἀναπτυγμένους ἀναφαίνεται κάγι τι νέον, τὸ ὁποῖον ἴσως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀνομάσῃ τις «ἐμφύχωσιν» (Verseelichung) τῶν κατωτέρων λειτουργιῶν τῶν αἰσθήσεων, ἐξάγνισιν, ἀνύψωσιν εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον, πρὸς τὸ ὁποῖον συγκρινομένη αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἐντονωτάτη νευρικὴ μέθη ἐμφανίζεται μόνον ἀσήμαντος. Ἡ «ἐμφύχωσις», περὶ τῆς ὁποίας ἐνταῦθα γίνεται λόγος, μέχρι βαθμοῦ τινος σημαίνει, ὅτι ἡ κατωτέρα αἰσθησις ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν. Τοῦτο ἐν τῇ γενετησίῳ ὁρμῇ εἶναι γνωστόν ὡς «ἔρωσις», δηλαδὴ ψυχικὴ ἔνωσις. Ἐπὶ τῆς βαθμίδος ταύτης ὁ ἄνθρωπος ἀνέρχεται εἰς ὑψηλότερον κόσμον, ἔνθα τὸ ἀντίκρουσμα ἢ ὁ θαυμασμός ἐκ τοῦ μακρὰν φέρει τὴν ἐντονωτάτην εὐτυχίαν καὶ ἔνθα καὶ αὐτὴ ἡ σκέψις περὶ τῆς γενετησίου πράξεως ἐν γένει δὲν ἀνέρχεται εἰς τὴν συνείδησιν ἢ μόνον χάνεται εἰς τὰς ἀοριστοτάτας ὀρέξεις. Κατὰ δὲ τὸν κατόπιν βίον ὁ χρόνος οὗτος, ὡς εἶναι γνωστόν, περιβάλλεται πάντοτε μὲ τὴν αἴγλην πλεῖν ἰσχυροτέρου συναισθήματος εὐτυχίας παρ' ὅσον θὰ ἦτο ποτὲ δυνατόν νὰ παρέχουν πᾶσαι αἱ μεταγενέστεραι ὑλικάι πράξεις. Εἶναι γνωστόν, ὅτι μεγάλοι πνευματικοὶ ἄνδρες ἐνεπνέοντο ὑπὸ γυναικῶν, μὲ τὰς ὁποίας οὐδεμίαν εἶχον σωματικὴν ἐπαφήν. Τὰ πτερά τῆς ἐμπνεύσεως καίονται καὶ ὑπὸ τῆς ἐλαφροτάτης σωματικῆς προσεγγίσεως.

Ἡ ἐμφύχωσις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ἐκζήτησιν ἡδονῶν ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῶν ὑλικῶν αἰ-

σθήσεων οὐδεμίαν ἀσκεῖ ἐπιβλαβῆ συν-
οδὸν ἐπίδρασιν. Μᾶλλον δὲ φαίνεται,
ὅτι, ὡς πᾶσα ἔντονος εὐτυχία, ἐνισχύ-
ει τὰς φυσιολογικὰς καὶ τὰς νευρικὰς
δυναμείας.

Ἐπιπλέον ἕνεκα τῆς ἠθικῆς συγχύ-
σεως καὶ διαλύσεως, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῶν
χυδαίων τρόπων συναναστροφῆς τὸ
παρὸν διάκειται δυσμενῶς πρὸς τὰ φαι-
νόμενα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μεταβάλλουν
τὰς κατωτέρας μορφὰς τῆς ζωῆς εἰς ἀ-
νωτέρας, εἰς ψυχικὰς, πνευματικὰς. Ἐν
τῇ πράξει τῆς γενετησίᾳ ὁρμῆς ἡ ἐπο-
χὴ μας ἔχει χάσει τὰς ἰδέας ἐκείνας, τὰς
ὁποίας κάπως προγενεστέρᾳ ἱστορικῇ
περίοδῳ, ἡ ρωμαντικῇ, ἐσέβητο ἐν τῇ
ζωῇ καὶ τὰς ὁποίας ἴσως θὰ ἦτο δυνα-
τὸν νὰ ὀνομάσῃ τις τὴν ποίησιν
τῆς ἀποστάσεως. Βεβαίως
ἰσχύει περὶ τοῦ ἀπολαυστικοῦ βίου τοῦ
παρόντος ἐν γένει, ὅτι ἡ ἐμφύχωση
ἐπὶ πολλῶν πεδίων φθίνει, ὅτι ὑπο-
τιμᾶται ἡ ἀξία τῆς ἐγκρατείας, ὅτι οὐ-
τως οἱ ψυχικοὶ κενοὶ χῶροι σὺν τῷ χρό-
νῳ γίνονται πολυαριθμότεροι, διακό-
πτονται δὲ μόνον διὰ τῆς ποικιλίας καὶ
ἐκζητήσεως ἐκείνης ἐντὸς τῶν περιο-
χῶν τῶν ὑλικῶν αἰσθήσεων, ἧτις προ-
μηνύει τὴν ἐρχομένην ἀποσύνθεσιν. Ἡ
ἐποχὴ μας ἔχει ἀνάγκην οὐχὶ τῆς μέ-
θης, ἀλλὰ τῆς ἐξυψώσεως, ἂν ἡ ἀνθρω-
πότης μέλλῃ νὰ συνεχίξῃ τὴν πορείαν
αὐτῆς πρὸς ἀνωτέρους τρόπους ζωῆς.
Ἴσως ἡ μοῖρα τῆς ἀνθρωπότητος ὑ-
πάρχει κεκρυμμένη ἐν τῇ ἐκλογῇ μετα-
ξὺ μέθης καὶ ἐξυψώσεως.

Ἐὰν οἱ γνήσιοι ψυχαγωγοὶ—ἰατροί,
πρὸ πάντων νευρίτροι καὶ ψυχία-
τροι, κληρικοὶ, δικηγόροι καὶ δικασταί—
στρέψουν τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ ζή-
τημα τῆς συλλογῆς ἐμπειριῶν χάριν
πειραματικῆς ἐμπειρικῆς ἠθικῆς, θὰ εἶ-
ναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσωμεν σημαντι-
κὸν ὑλικόν, ὥστε ἐπιστημονικῶς νὰ

διευκρινηθοῦν αἱ θεμελιώδεις ψυχικὰ
σχέσις καὶ οἱ ἠθικοὶ νόμοι.

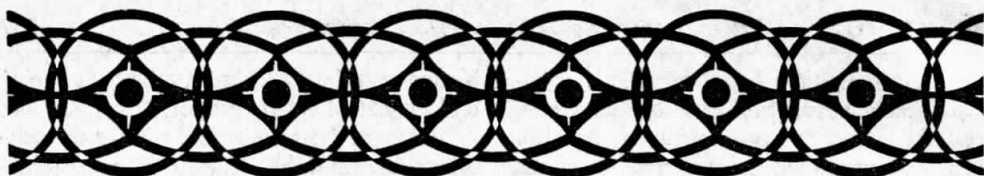
Ἐπὶ τούτοις ἡμεῖς σήμερον πλούσιον τοι-
οῦτον ἐμπειρικὸν ὑλικόν ἐκ τῆς ἱστο-
ρικῆς ἐρεῦνης τῆς μοίρας τῶν λαῶν καὶ
προσώπων, ἐκ τῶν βιογραφιῶν καὶ
ἐκ τῶν ἔργων τῶν μεγάλων ἐπιστη-
μονικῶν, φιλοσοφικῶν, θρησκευτικῶν
προσωπικότητων καὶ τῶν μεγάλων
ποιητῶν, τὰ ὁποῖα πολλακίς ἐκφρά-
ζουν βαθεῖας βιοτικὰς ἐμπειρίας. Ἀνα-
γράφομεν τὰ ὀνόματα μερικῶν τοιού-
των προσωπικότητων: Πλάτων Ἀ-
ριστοτέλης, Giovanni Pico, Spinoza,
Locke, M. Hume, Abälard, Turgen-
jews, Sienkiewics, Björnson.

Ἄξιον πρὸς τούτοις ἰδιαίτερας ἐξάρ-
σεως εἶναι, ὅτι σήμερον ἀναπτύσσεται
εἰς αὐστηρὰν ἐπιστήμην ἡ ψυχολογία,
μάλιστα δὲ ἐκ τῶν κλάδων αὐτῆς ἡ τυ-
πολογία καὶ ἡ ψυχολογία τοῦ βῆθους,
αἵτινες ἔχουν ἰδιαίτεραν σημασίαν εἰς
τὴν θεμελίωσιν ἐπιστημονικῆς ἠθικῆς.
Ἐπὶ τούτοις καὶ ἐπιστημονικῇ μεταφυσ-
ικῇ, ἧτις, ὁρμωμένη ἐκ τῶν γενικῶν
πορισμάτων τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστη-
μῶν, θέτει, ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ ζη-
τεῖ τὴν λύσιν τῶν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ
ἀνθρώπου σπυδαϊοτάτων μεταφυσικῶν
ἀμα δὲ καὶ θρησκευτικῶν ζητημά-
των, μάλιστα δὲ τοῦ ζητήματος τῆς
προσωπικῆς ἀθανασίας, ἡ κατὰ τινα
τρόπον θετικῆ λύσις τοῦ ὁποίου εἶναι
σημαντικώτατον κίνητρον εἰς τὴν ἠ-
θικὴν πρᾶξιν. (1)

Σ ΠΥΡ. Μ. ΚΑΛΙΛΘΑΣ

Πρῶτον Καθηγητῆς τῆς Παιδαγωγικῆς
ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.

(1) Ἴδε τὰ συγγράμματα ἡμῶν: 1) Ὑ-
λισμὸς καὶ σύγχρονος βιολογία καὶ ψυχο-
λογία καὶ 2) Τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα.
Ἀμφότερα ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς «Ἀποστο-
λικῆς Διακονίας τῆς Ἑλλάδος».

Η ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Α'.

Ἡ λέξις «μελαγχολία» συ-
χνάκις ἀναφέρεται, ἰδίως κατὰ τὸν τε-
λευταῖον καιρὸν.

Εἶναι ἓνα ἀτομικὸν καὶ κοινωνικὸν
φαινόμενον. Ἐν τῇ Ψυχιατρικῇ ἡ λέ-
ξις δηλοῖ πάθησιν, ἡ ὅποια ἔχει γνω-
στὰ ὄρια καὶ ἰδιαίζουσαν μορφήν.

Ἐνταῦθα θ' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν
συνήθη σημασίαν τῆς μελαγχολίας, ἡ
ὅποια εἶναι μέλος καὶ γνώρισμα τῆς
ὄλης ψυχικῆς συστάσεως τοῦ ἀνθρώ-
που καὶ δὴ τοῦ Ἑλληνος.

Κατ' ἀκριβολογίαν θὰ ἔπρεπε νὰ χρη-
σιμοποιήσωμεν τὴν λέξιν «δυσθυ-
μία». Ἐπειδὴ ὁμως ὁ λαὸς ἐκφράζει τὴν
ψυχικὴν ταύτην κατάστασιν μὲ τὴν
λέξιν «μελαγχολία», διὰ τοῦτο κά-
μνομεν χρῆσιν αὐτῆς.

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν ἐπι-
στημόνων τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος χαρα-
κτηρίζεται ὡς μελαγχολικόν.

Εὐτυχῶς θεωρεῖται, ὅτι ἡ ψυχικὴ αὕτη
ιδιότης εὐρίσκεται ἐν μετρίᾳ καταστά-
σει.

Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἡ μελαγχο-
λία ὑπῆρχεν. Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας
καὶ φιλολογίας μᾶς παρέχει ἀρκετὰ
στοιχεῖα. Μελαγχολίαν ἐμφανίζουν τὰ
ἔργα τῆς ἀρχαίας Φιλολογίας ἀπὸ τοῦ
Ὁμήρου μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν
τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Ὁμοίως καὶ
μεταγενέστερα ἔργα ἄλλων συγγρα-
φῶν⁽¹⁾.

Ὡς προελέχθη ὁ βαθμὸς τῆς μελαγχο-
λίας ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὴν γενικὴν της

μορφήν, ὑπῆρξε καὶ εἶναι μέτριος.

Κατὰ τὸν Καθηγητὴν κ. Σπυρ. Καλ-
λιάφαν ἡ ἐπίτευξις τοῦ βαθμοῦ τούτου,
κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, ὀφείλεται
εἰς τὴν προηγηθεῖσαν ἐπιμειξίαν ἐκ τῆς
καθόδου τῶν ἐκ βορρᾶ φυλῶν (1000
π.Χ.). Οἱ κατελθόντες διεκρίνοντο διὰ
τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν εὐρωστίαν
των. Ὁ παραχθεις μικτὸς λαὸς ὑπῆρξεν
ἰσχυρὸς μὲ σπανίαν ὀξύνοϊαν καὶ ἐξαί-
ρετον καλαισθησίαν καὶ ἐδημιούργησε
τὸν ἀπαράμιλλον ἀρχαῖον Ἑλληνι-
κὸν πολιτισμὸν. Ἡ ὑπαρξις ὁμως τότε
τῆς νοσηρότητος τοῦ κλίματος, τῆς
ἐλονοσίας καὶ ἄλλων ἀσθενειῶν, σὺν
τῷ χρόνῳ ἐμείωνον τὴν εὐεξίαν καὶ
προεκάλουν τὴν δυσθυμίαν καὶ μελαγ-
χολίαν καὶ ἄλλα. Ἀποτέλεσμα τούτου
ἦτο νὰ ἐξασθενήσῃ ἡ καλλιέργεια τῶν
μεγάλων ἀρετῶν καὶ νὰ ὑστερήσῃ ἀκο-
λούθως ὁ Μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς,
τὸ Βυζάντιον εἰς τὴν δημιουργίαν ἀ-
κραιφνῶς πνευματικῶν ἔργων, ἰσα-
ξίαν πρὸς τὰ παλαιά.⁽²⁾

Εὐτυχῶς καθ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς αἰῶ-
νας διτηρήθη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς
τὸν μέτριον βαθμὸν. Ἐνῶ ὁμως ἀνε-
μένετο μεγάλη αὐξησις ταύτης κατὰ
τὰ 400 χρόνια τῆς τουρκικῆς σκλαβιάς
δὲν συνέβη τοῦτο. Πάλιν ὁ Καθηγητὴς
κ. Σπυρ. Καλλιᾶφας σημειοῖ, ὅτι πολ-
λοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξηναγκάσθησαν
ν' ἀνέλθουν εἰς τὰ ὄρη, ἐγκαταλείψαν-
τες τὰ πεδινά. Ἐκεῖ ἐξυγιαίνετο ὁ σω-
ματικὸς καὶ ψυχικὸς ὀργανισμὸς των.

Ὡσαύτως εἰς μερικὰς ξηρὰς καὶ ὑγι-

(1) Οἱ τραγικοὶ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἀρ-
χαίων συγγραφέων, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων
οἱ Παπαρρηγόπουλος, Βασιλειάδης, Πορ-
φύρας, Λαπαθιώτης, Καρυωτάκης, Οὐρά-
νης καὶ ἄλλοι ἐκφράζονται μὲ μελαγχολι-
κὸν ὕφος.

(2) Ἡ καθυστέρησις αὕτη ὀφείλεται ἀ-
σφαλῶς καὶ εἰς τοὺς συνεχεῖς πολέμους
κατὰ τῶν βαρβάρων ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου.
Εἶναι ὁμως ἀναμφισβήτητος ἡ ὑπεροχὴ
τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸν τομέα τῆς διοικήσε-
ως τῆς Πολιτείας.

εἰνὰς νήσους διετηρήθησαν εὖρωστοι. Τὴν ὠφέλιμον ταύτην κατάστασιν διερμηνεύουν τὰ δημῶδη ἠρωϊκὰ ἄσματα τῶν κλεφτῶν, τὰ ὁποῖα ναὶ μὲν περιέχουν μελαγχολίαν ἀλλὰ τοιαύτην, ὥστε νὰ παρορμᾷ εἰς ἔργα σπουδαῖα καὶ ἑπικά κατορθώματα⁽³⁾.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ 1821 κατερχόμενοι, ὡς εἶναι φυσικόν, εἰς τὰ εὐφορα καὶ πεδιὰ ἐδάφη χάνομεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅ,τι ἐκερδίσαμεν ἐπὶ τουργοκρατίας. Περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας γράφει λίαν ἐγκύρως ὁ μέγας ἱστορικός μας Κων. Παπαρρηγόπουλος, ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τοῦ Ε' τόμου τῆς ἱστορίας του «...τὸ ἔθνος ἀνεδείχθη εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ὑπέριπτον ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀπελευθέρωσης καὶ ἐφεξῆς, διότι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς δουλείας ἐδημιουργήθησαν αἱ πολεμικαί, αἱ ἀστικαὶ καὶ αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν διεξήχθη ὁπωσδήποτε ἡ ἐπανάστασις, ἐνῶ ἀφ' ἧς ἐγενόμεθα ἐλεύθεροι δὲν διεπλάσσαμεν ἔτι νέας δυνάμεις, ἐπιτηδείας νὰ συμπληρώσωσι καὶ ν' ἀσφαλίσωσι τὸ ἔργον τῶν Πατέρων ἡμῶν».

Καὶ φθάνομεν εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ὁπότε, ὡς διαπιστώνουν καὶ εἰδικοί ἐπιστήμονες καὶ ἄλλοι, ἔχομεν ἡ ὑ ξ η μ ἔ ν η ν μ ε λ α γ χ ο λ ί α ν. Οἱ ἐπισκεπτόμενοι ξένοι τὴν Ἑλλάδα ἐκπλήσσονται, ὅταν παρατηροῦν, ὅτι ὑπὸ τὸ ἄπλετον ἡλιακὸν φῶς, καὶ μὲ ἀτμοσφαῖραν ἐξαισιάν οἱ Ἕλληνες κατέχονται ὑπὸ δυσθυμίας.

Δι' ὀλίγων ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐξετάσωμεν ποῖα εἶναι τὰ αἷτια τῆς μελαγχολίας τῶν Ἑλλήνων.

1) Ἡ ἄτακτος καὶ ἀσυνεπῆς πρὸς βασικὰς ἀρχὰς δημοσίαι καὶ ἰδιωτικὴ ζωὴ. Πολλοὶ καὶ παλαιότερον καὶ σήμερον διάγουν βίον οὐχὶ ὀρθόν. Ἰδίως παρεκτρέπονται δημοσίαι καὶ κρυφίως. Καὶ ὁ

οἰκογενειακὸς βίος εἶναι πολλάκις τεταραγμένος. Οὐκ ὀλίγοι ἔχουν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ⁽⁴⁾. Ἡ συνείδησις των ἀρχίζει τὰ γνωστὰ «κτυπήματα» καὶ ἐντεῦθεν ἡ μελαγχολία. Μάλιστα πολλάκις δὲν γνωρίζουν διατί εἶναι μελαγχολικοί. Ἐπιρρίπτουν τὴν αἰτίαν εἰς ἄλλους. Φαντάζονται διαφοροὺς ἀφορμὰς. Ὀρισμένα δὲ άτομα καταλήγουν εἰς παθολογικὴν κατάστασιν μέχρι σημείου νὰ χάνουν τὸν ὕπνον των, νὰ παραλύῃ ἡ δραστηριότης των κ.λ.π. Καταντοῦν «Νευρωτικοί», ὡς λέγει ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη, φθάνοντες ἀκόμη καὶ μέχρις αὐτοκτονίας. Οὔτοι ἔχουν ἀνάγκην ψυχιάτρου καὶ πνευματικοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

2) Τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον καὶ ὁ ὑποσιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ λαὸς μας κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους, ἴσως δὲ καὶ σήμερον διαιτᾶται ἀνεπαρκῶς, ὑποσιτίζεται, παρ' ὅλους τοὺς μεγάλους κόπους καὶ ἰδρώτας πού καταβάλλει. Πολλὰ λέγονται καὶ γράφονται περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς αὐξήσεως τοῦ ἔθνικου μας εἰσοδήματος.

3) Ἡ ἀποτυχία εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀποκατάστασιν. Ἀνεκάθεν καὶ σήμερον θεωρεῖται σπουδαῖον πρόβλημα ἡ ἐξεύρεσις τακτικῆς καὶ καλῆς ἐργασίας. Διὰ πολλοὺς ἔχει καταστῆ «ἄγχος». οἱ ἀνεργοὶ πληροῦνται μελαγχολίας καὶ ἀπογοητεύσεως.

4) Ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος μας δὲν εἶναι πολὺ γόνιμον. Ἰδίως κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπῆρχεν ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια ἡ κατάστασις ἦτο δραματικὴ. Οἱ καλλιεργηταὶ πολλάκις δὲν ἔθερίζον «οὔτε τὸν σπόρον». Ἡ ἔλλειψις ἄλλωστε πυκνῶν δασῶν καὶ πρασίνου εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους.

(3) Οἱ Τούρκοι παραμένοντες εἰς τὰ πεδιὰ ἐπηρεάσθησαν ἐκ τοῦ κλίματος καὶ κατέστησαν ἀδυνατώτεροι.

(4) Εἰς τούτους περιλαμβάνονται οἱ πάσης φύσεως ὕλισται: (Φιλοχρήματοι, φιλόδοξοι, φιλόπρωτοι κ.λ.π.).

5) Τὸ Κλίμα. Ἡ νοσηρότης τοῦ κλίματος εἰς ὠρισμένας τοῦλάχιστον περιοχὰς ἦτο σημαντική. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἀρκεταὶ ἀσθένειαι καὶ ἰδίως αἱ ἐπάρτατοι ἐλονοσία καὶ φυματιώσεις πολλοὺς καθίστων καχεκτικούς καὶ οὐκ ὀλίγους προώρως ἐξαπέστειλον εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Περισσότερον προσεβάλλοντο ἐκ τῆς ἐλονοσίας οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς πεδινὰς περιοχὰς. Ὀλίγοι διαμένοντες εἰς ὄρεινὰς περιοχὰς καὶ ξηρὰς νήσους διέφυγον τοῦ κινδύνου κατ' ἀρχήν, ἐνῶ ἀργότερον καὶ οὗτοι προσεβάλλοντο λόγω τῆς ἐπικοινωνίας καὶ ἐπιμειξίας. Ἐπίσης ἡ ἐπικρατοῦσα ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου θερμότης τοῦ ἀέρος καὶ τὸ ἀπλετον ἡλιακὸν φῶς ἐμποδίζουσαν τὴν εὐεξίαν καὶ τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων. Ἰδιαιτέρως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραχθῆ σοβαρὰ πνευματικὴ ἐργασία⁽⁵⁾.

6) Ἡ γεωγραφικὴ θέσις καὶ οἱ πόλεμοι. Ἡ πατρίς μας εἰς τὸν χῶρον, ποῦ εὐρίσκεται, συχνάκις ἐγένετο «τὸ μῆλον τῆς ἔριδος» πολλῶν. Διὰ τοῦτο μεγάλοι, πολλοὶ καὶ τρομεροὶ πόλεμοι διεξήχθησαν. Οἱ ἐμφύλιοι δέ, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ περισσότερο ἐπεδείνωσαν τὴν κατάστασιν.

7) Ἡ ἀποδημία τῶν Ἑλλήνων. Λόγω τοῦ ἀγόνου τοῦ ἐδάφους μας σημαντικὸς ἀριθμὸς κατοίκων, κυρίως τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν ἀναχωροῦν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν «δι' ἀνεύρεσιν τύχης». Οὐκ ὀλίγοι γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἀπουσιάζουσι ἐπὶ μακρόν. Οἱ ἀπεδημοῦντες καὶ οἱ ἀναμένοντες τοὺς ἀπεδημοῦντας κατέχονται ὑπὸ δυσθύμου ψυχικῆς καταστάσεως. Λίαν χαρακτηριστικῶς ἐκφράζονται τὰ σχετικὰ

λογοτεχνικὰ ἔργα περὶ τῆς «ξενητείας».

8) Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς, ὑγιοῦς καὶ ἀγνῆς ψυχγωγίας. Παλαιότερον ἡ ψυχγωγία ἦτο ἀπλουστερα καὶ γνησιωτέρα. Σήμερον ὁμως εἶναι λίαν τεχνικὴ καὶ μᾶλλον ἐπιβλαβής. Νομίζουν πολλοί, ὅτι ἡ παρεχομένη ὑπὸ τοῦ θεάτρου, κινηματογράφου, πάρτυς κ.λ.π. ψυχγωγία εἶναι ἡ ἀρμόζουσα, ἡ ἱκανοποιούσα τὴν βαθεῖαν ψυχικὴν ἀνάγκην. Οἱ ἴδιοι αὐτοὶ συντόμως ὁμολογοῦν, ὅτι τοὺς ἀφήνει «κενόν». Πολλὰ ψυχικὰ παραχρῆμα, αἱ ὁποῖα ἐνίοτε καταλήγουσι καὶ εἰς αὐτοκτονίαν, ἐπακολουθοῦν ἀπὸ τὴν σύγχρονον ψυχγωγίαν.

9) Ἡ ἀσταθὴς καὶ τετραγμένη παγκόσμιος κατάστασις. Ἀγωνία⁽⁶⁾ διακατέχει πολλοὺς διὰ τὸ ἀβέβαιον τοῦ μέλλοντος. «Βραχνὰς» ἔχει καταπτήσει ἡ ἐνδεχομένη ἐκρηξις ἐνὸς ἀτομικοῦ πολέμου μὲ τὰς φρικαλέας συνεπείας. Ἀκόμη καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ διστάζονται τὸν κίνδυνον.

10) Οἱ σημερινοὶ ὄροισμοὶ διαβιώσεως εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Ἡ συνοίκηση πολλῶν εἰς τὰς πολυκατοικίας, ἡ ἔλλειψις κήπων καὶ ἄλλων ἀνοικτῶν χώρων, ὁ μέγας θόρυβος, ἡ ἀποπνικτικὴ ἀτμόσφαιρα τῶν καυσαερίων κ.λ.π. δημιουργοῦν καὶ ἐνισχύουσι τὴν δυσθυμίαν καὶ δυσφορίαν.

11) Ἡ ἀγαμία τῶν γυναικῶν. Δυστυχῶς παρατηρεῖται κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, ὅτι πολλὰ γυναικὲς παραμένουσι ἀναγκαστικῶς ἀγαμοί. Τοῦτο πολλάκις δημιουργεῖ ταραχὴν μέχρι νευρώσεως (?). Ἐξαιρέσειν εἶναι δυνατόν ν' ἀποτελοῦν αἱ ἐκ γνη-

(5) Παρὰ τ' ἀνωτέρω τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος γενικῶς εὐνοοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν ὀξείας καὶ εὐστρόφου διανοίας, σπανίας καλαισθησίας καὶ ἀγνῆς ψυχικῆς εὐγενείας, τὰ ὁποῖα καὶ ταῦτα εἶναι χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

(6) Ἰδὲ ἄρθρον κ. Σ. Καλλιᾶφα: «Ἡ αγωνία τῆς ἐποχῆς μας» «Ἀκτίνες» 1957.

(7) Ἰδὲ Σ. Καλλιᾶφα: «Τὸ παιδαγωγικὸν πρόβλημα τῆς γενετησίου ὁρμῆς» σελ. 63.

σίας θρησκευτικῆς πίστεως ἄγαμοι.

Β'.

Αἱ ἐκτεθεῖσαι αἰτίαι, ἴσως δὲν εἶναι αἰ μοναδικαί. Ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει ἔχουν δημιουργήσει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὴν συνήθη μελαγχολίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐννοεῖται ἐκτὸς τῆς δυσθυμίας παράγουν καὶ ἄλλα μειονεκτήματα ὡς σωματικὴν ἀτονίαν, μείωσιν τῶν δημιουργικῶν ψυχικῶν ἰδιότητων καὶ δυνάμεων, πρᾶγγουν δὲ τὴν γένεσιν πολλῶν ἐλαττωμάτων καὶ κακιῶν.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς μελαγχολίας συνήθως εἶναι:

1) Τὸ θλιμμένον ὕφος τοῦ προσώπου. «Σκυθρωποί», «κατσούφηδες», «θλιμμένοι», «ἀποκρυστικαί», «ἀπελπισμένοι», «φοβισμένοι», κ.λ.π., φαίνονται καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῶν πολλῶν οἱ μελαγχολικοί. Ἡ ὄψις ἐκάστου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὴν «βιτρίνα» των εἶναι ὁ δείκτης τῆς τοιαύτης ψυχικῆς των καταστάσεως.

2) Ἡ ἔλλειψις ἀγνοῦ καὶ αὐθορμητοῦ γέλωτος. Λέγομεν ἀγνόν, διότι μερικοὶ ἀσφαλῶς νοσοῦντες ἐμφανίζουν γέλωτα προερχόμενον ἐξ εἰρωνείας καὶ σαρκασμοῦ τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἄλλων. Ὁ γέλως των εἶναι βεβιασμένος, μὲ τόνον νευρώσεως.

3) Ἡ ἀπουσία χαριέσεως ὁμιλίας (λαλιάς). Οἱ μελαγχολικοὶ κατὰ τὰς συζητήσεις διακρίνονται διὰ τὸ «μούδιασμα» τῆς ἐκφράσεώς των ἢ καὶ διὰ τραχύτητα καὶ ἀμετροπέειαν γλώσσης.

4) Τὸ ὕφος τῆς ποιήσεως. Ποιητικὰ ἔργα τοῦ παρελθόντος καὶ σύγχρονα διακατέχονται ὑπὸ τῆς δυσθυμίας.

5) Ὁ τόνος τῆς μουσικῆς. Εἶναι ἐν πολλοῖς θρηνώδης. Ἀκόμη καὶ ἀρκετὰ σύγχρονά λαϊκά τραγούδια περιέχουν πολλὴν δυσθυμίαν καὶ «κλαυθμηρισμόν» (ἀμανέδες).

Τὰ ἐκτεθέντα γνωρίσματα ἀνευρίσκουμεν εἰς μικροὺς καὶ μεγάλους. Οὕτω συχνάκις βλέπει τις ἀνθρώπους χωρὶς μειδίαμα, νὰ μὴ ἐκφράζουν τὴν χαρὰν των δι' ἓνα ὁμορφο τοπίον, διὰ μίαν εὐχάριστον ἐκδρομὴν, δι' ἓνα ἐπιτυχημένον λογοπαίγνιον. Ἀκόμη παρατηρεῖ τις, ὅτι ἀφαιροῦνται πολλάκις κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐργασίας των, ἀναστενάζουν ἐνίοτε, εἶναι «ἀποκαμωμένοι» καὶ γενικῶς ζοῦν εἰς μίαν «ἀτμοσφαιραν κηδείας» καθὼς «οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα» (8). Καὶ οἱ μαθηταὶ οὐχὶ σπανίως παρυσιάζουν τὰ φαινόμενα αὐτά. Πολλάκις σκέπτονται καὶ σιωποῦν ἐπὶ πολλὴν ὥραν, χωρὶς λόγον, ὀλίγον γελοῦν κ.τ.λ. Μελαγχολικὰ κυρίως εἶναι τὰ τέκνα τῶν διηρημένων οἰκογενειῶν, τῶν συζύγων ποῦ διάγουν ἀτακτον βίον(9). Κατὰ τὸν ψυχίατρον κ. Ἄρ. Ἀσπιώτην ἡ συνήθης μελαγχολία κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν εἶναι συχνὴ πέρα εἰς τὰς νέας, παρὰ εἰς τοὺς νέους. Χαρακτηρίζει δὲ ταύτην ὡς παροδικήν(10).

Ἐν συνεχείᾳ ἀσχολούμεθα μὲ τὸ ἐρώτημα: Ἡ μελαγχολία ἐνὸς λαοῦ ἢ ἀτόμου εἶναι μειονέκτημα; Οἱ εἰδικοὶ ἀπαντοῦν ὄχι, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι μετρίως μορφῆς. Ἡ μετρία μελαγχολία εἶναι ψυχικὴ ἰδιότης ἀναγκαία, εἰς τὴν δημιουργίαν ἀνωτέρων πνευματικῶν ἔργων, ἀνόδου γενικώτερον τοῦ πολιτισμοῦ. Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι ἐκτὸς ταύτης εἶναι λίαν ἀναγκαῖαι καὶ ἄλλαι πρωτεύουσαι ψυχικαὶ ἰδιότητες καὶ δυνάμεις. Καὶ ὁ Ἄριστοτέλης διεπίστωσε τὴν ὑπαρξιν τῆς δημιουργικῆς μελαγχολίας. «Πάντες ὅσοι περιττοὶ γέγονασιν ἢ κατὰ φιλοσοφίαν ἢ πολιτικὴν ἢ ποιήσιν ἢ τέχνην φαίνονται μελαγχολικοὶ ὄντες».

(8) Βλέπε θρησκευτ. Ἐφημερίδα «Ζωή», ἀριθ. φύλλου 2278.

(9) Βλέπε ἄρθρον «Τὰ παιδιὰ τῶν διηρημένων οἰκογενειῶν», «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή», 1960, σελ. 140.

(10) Ἰδὲ Ἄρ. Ἀσπιώτη: «Ἐφηβεία», 1954, σελ. 36.

Ἡ μελαγχολία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς καταρρεύσεως αὐτοῦ ἦτο μέτρια. Ἀπόδειξις αἱ μεγάλοι ἐπιτυχία εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, Λογοτεχνίαν καὶ Τέχνην. Ὁ γνήσιος τύπος τοῦ ἀρχαίου Ἑλλήνου κατείχετο μὲν ὑπὸ βαθείας λύπης διὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα, ἀλλ' ἦτο τελείως ἀπηλλαγμένος ἀδρανείας καὶ μεμφιμοῦρου φιλαυτίας. Δὲν ἔφθανον οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας εἰς μέγαν βαθμὸν ἀπελπισίας καὶ παραλυσίας τῶν δυνάμεων τῶν. Ἡ μελαγχολία τῶν τοὺς ὠδήγει εἰς ἐπίμονον ἐνεργεῖαν καὶ συνεχῆ μόχθον διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν δυσχερειῶν.

Ἀργότερον, ὡσάκις ἡ δυσθυμία ἠὺξήθη ὑπὲρ τὸ μέτρον ἀπέβη εἰς βάρος τοῦ ἔθνους, διότι ἐμείωσε τὰς σοβαρὰς καὶ καλὰς ἐνεργείας του. Καὶ εὐτυχῶς δὲν συνέβη τοῦτο πολλάκις καὶ οὕτω διετῆρει ὁ λαὸς μας ζωτικότητα. Τὰ ἐπιτεύγματά του ὅμως ὑστεροῦν μέχρι σήμερον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ εἰς εὐρύτητα καὶ βαθύτητα, ὡς προαναφέρθη.

Γ.

Περαίνοντες, ἐκθέτομεν ὀλίγας σκέψεις σχετικῶς μὲ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λαμβάνωνται, ἵνα ἡ μελαγχολία ἡμῶν παραμῆνῃ εἰς τὸν προσήκοντα βαθμὸν, τὸν μέτριον, διὰ ν' ἀποβαίνῃ παράγων ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς συνέβαινε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα.

1) Ὁμαλὸς καὶ ἠθικὸς δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιδειχθῆ περισσότερο ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν, τὴν ψυχὴν μας, τὴν ἀσκησιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ἀρετῶν, τὸν κολασμὸν τῶν κακιῶν καὶ ἐγκλημάτων ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ πολιτείας. Ἐπίσης συμβάλλει ἀποτελεσματικὰ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ μυστήριά της, ὡς συνιστοῦν οἱ Πατέρες καὶ οἱ μεγαλύτεροι

ψυχολόγοι, παιδαγωγοί, Κοινωνιολόγοι, Ψυχίατροι κ.λ.π.

2) Ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῆ μὲ τὴν ἐκτέλεσιν θετικῶν παραγωγικῶν ἔργων (ἐπενδύσεις), μὲ τὴν μείωσιν καὶ ἐξαφάνισιν τῆς ἀνεργείας, τὴν ἱκανοποιητικὴν καὶ δικαίαν ἀμοιβὴν τῶν ἐργαζομένων, τὴν φορολογικὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν παροχὴν τῆς ἀναγκαίας ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως. Μὲ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀνωτέρω θὰ δύναται ὁ λαὸς μας νὰ διαιτᾶται καλῶς καὶ ἐπαρκῶς.

3) Ριζικὴ βελτίωσις τῆς παιδείας. Πανθομολογεῖται ὁ τεράστιος ρόλος τῆς Παιδείας. Ὁρθῆ ὅμως διαπαιδαγώγησις μὲ κατάλληλα σχολικὰ κτίρια, μὲ ἐποπτικὰ μέσα καὶ κυρίως μὲ ἐπιτυχημένους διδασκάλους καὶ καθηγητάς, διακρινόμενους ἰδιαιτέρως διὰ τὸ καλὸν παράδειγμά των. Ὁ καλὸς ἐκπαιδευτικὸς δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν περιστολὴν τῆς μελαγχολίας, τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας.

4) Προσωπικὴ ἐργασία καὶ ἀπασχόλησις. Ἡ ἀργία εἶναι κακὸς παράγων καὶ διὰ τὰ ἄτομα καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν. Ἡ τακτικὴ ἀπασχόλησις μειώνει ἢ καὶ ἐκδιώκει τὴν δυσθυμίαν. Ἀκόμη συμβάλλουν καὶ μία ἀπλῆ ἐξυπηρέτησις τοῦ πλησίον μας, μία ἐπίσκεψις εἰς φιλικὸν πρόσωπον, ἕνας χαρούμενος περίπατος κ.λ.π.

5) Ἐπαύξεισις τῶν ὑπαρχόντων καὶ δημιουργία νέων δασῶν καὶ γενικώτερον ἀνάπτυξις τοῦ πρασίνου. Πρὸς τοῦτο δεόν νὰ ἐνισχυθῆ ὑπὸ πάντων τὸ ἔργον τῶν φιλοδασικῶν καὶ φιλαγροτικῶν συλλόγων. Ὡσαύτως νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ παροχὴ σημαντικῆς καὶ θητικῆς βοήθειας πρὸς τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς, οἱ ὅποιοι πολλάκις ἐγκαταλείπονται, ἐνῶ ἀποτελοῦν τὴν ὑγιειντέραν καὶ καλύτεραν μερίδα τοῦ λαοῦ μας. Ἡ αὔξεισις τοῦ πρασίνου καὶ τὸ ἔδαφος θὰ κατα-

στήση γονιμώτερον και τὸ κλίμα δροσερώτερον και ὑγιεινότερον.

6) Ἐνίσχυσις τῶν συνθηκῶν τῆς ὑγιοῦς διαβίωσης. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται μετὴν ἀποξήρανσιν ἑλῶν, μετὰ ψεκασμοὺς διὰ τὴν καταπόλεμσιν ἐπιβλαβῶν ἐντόμων κ.λ.π.

7) Ἐξασφάλισις ὑγιοῦς καὶ ἀγνῆς ψυχαγωγίας. Περιττὸν εἶναι νὰ τονίσωμεν τὸν ρόλον τῆς ψυχαγωγίας. Ἐνδείκνυται ἡ ἐνίσχυσις τοῦ θεσμοῦ τῶν παιδικῶν ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων. Ἐπιβάλλεται ἀκόμη καθάρσις τοῦ θεάτρου, τοῦ κινηματογράφου καὶ τῶν ἄλλων ψυχαγωγικῶν πηγῶν ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ.

8) Συμβολὴ τοῦ τύπου καὶ τοῦ ραδιοφώνου. Τὰ δύο ταῦτα θεωροῦνται καὶ εἶναι σπουδαῖοι παράγοντες. Προσεκτικὰ παντὸς εἶδους δημοσιεύματα καὶ κατάλληλα ραδιοφωνικὰ προγράμματα εἶναι δυνατὸν νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν μὴ ἐπαύξησιν τῆς μελαγχολίας.

9) Ριζικὴ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς οἰκίσεως εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Εἰς πολλὰς χώρας συζητεῖται ἡ κατάργησις τῶν πολυκατοικιῶν καὶ ἡ δημιουργία ἀνετωτέρων οἰκιῶν, κήπων, πάρκων, γηπέδων κ.λ.π. χάριν ἀναψυχῆς τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ παιγνιδίου τῶν παιδιῶν ἐκάστης συνοικίας.

10) Ἐπιδίωξις ἐπικρα-

τήσεως παγκοσμίου εἰρήνης. Καὶ τὰ ἄτομα καὶ τὸ ἔθνος μας δύνανται καὶ πρέπει νὰ συμβάλουν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Θετικὴ καὶ πραγματικὴ ὁμως ἐξασφάλισις τοῦ μεγάλου δώρου τῆς εἰρήνης ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ γνησίου Χριστιανισμοῦ «Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Ἐφεσ. β' 14). καὶ «Μὴ πεποιθήατε ἐπ' ἀρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων οἷς οὐκ ἐστὶ σωτηρία» (ψαλμ. 145, 2) (11).

ΒΑΣ. Θ. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

(11) Μετὸ προκείμενον θέμα, ἐξ ὧν γνωρίζομεν, ἔχουν ἀσχοληθῆ ἕκ τῶν ἡμετέρων:

α) Ὁ Μίνωσ Λάππας, τέως Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, εἰς τὴν πραγματεῖαν του «Ἡ Μελαγχολία τῶν Ἑλλήνων», δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ροδάμανθος», εἰς τὸ περιοδικὸν «Μελέτη» 1909, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὀφελίμων Βιβλίων.

β) Ὁ κ. Σπυρ. Μ. Καλλιάφας, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου, εἰς τὰ ἔργα του: α) «Ψυχικὴ σύστασις, χαρακτήρ καὶ ἀγωγή τοῦ Ἑλλήνου» 1949, β) «Χαρακτηρισμὸς τῆς ἐποχῆς μας» 1953, γ) «Ἀνθρωπολογικὰ Μελέται» 1957.

γ) Ὁ κ. Ἄρ. Ἄ. Ἀσπιώτης, Ψυχίατρος, ὑπὸ ἔποψιν περισσότερον ψυχιατρικὴν, εἰς τὰ ἔργα του:

α) «Ἡ ὑγεία, ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἐφήθου» 1952, β) «Τὰ αἰσθήματα τῆς μειονεκτικότητος» 1952. γ) «Ἡ Ἐφηβεία» τ. Α' 1954. δ) «Ἀπὸ τὴν σφαῖραν τοῦ ἀρώστου ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ» 1955.

Καὶ τὰ περιοδικὰ «Ζωὴ» καὶ «Ἀκτίνες» εἰς μερικὰ δημοσιεύματά των.

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Ζεφύρου μιὰ πνοὴ φυσᾶ στὰ δάση
καὶ πᾶσαν τὰ πουλιά, γιὰ νὰ περάση,
τὸ φλύαρο κελαδητό τους στὰ κλαδιά.
Πιὸ κεῖ, χωμένη μέσ' στὰ πεῦκα, μιὰ καρδιά
τὸν Κύριο εἶδε νὰ περνᾷ καὶ πάει νὰ σπάση.

ΕΛ. ΜΑ·Ι·ΝΑΣ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Α'.

Τὸ νὰ ἐμβαθύνη κανεὶς στὸ νόημα τοῦ γάμου εἶναι σὰν νὰ προσπαθῆ νὰ συλλάβῃ μιὰ πολύπλοκη πραγματικότητα, κρυμμένη κάτω ἀπ' τὴ βαρεὶά ὕλη τῆς σάρκας καὶ ὅμως προωρισμένη νὰ μεταμορφωθῆ πνευματικά.

«Μέσα σ' ἓνα νόμιμο γάμο», λέει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, «ἡ ἡδονὴ ποῦ ἔχει σκοπὸ τὴν τεκνογονία δὲν εἶναι ὑπερφυσικὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ γιατί εἶναι σαρκική καὶ ἀποτελεῖ δῶρο τῆς φύσεως καὶ ὄχι τῆς Χάριτος, παρ' ὅλο ποῦ ἡ φύσις ἔχει δημιουργηθῆ κι' αὐτὴ ἀπ' τὸ Θεό». Ἡ ἰδέα αὐτὴ ἐξηγεῖ τὴ σκέψι τοῦ Ἀποστόλου: «ἀλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικόν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν» (Α' Κορινθ. ιε', 46) (1) Αὐτὴ ἡ γήϊνη κατάστασι στὴν ὁποία μετέχομε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸ ζωϊκὸ γένος, ὄχι μόνο δὲν κάνει τὴ συζυγικὴ ἔνωσι ἀξιοκατάκριτη, ἀλλὰ μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν κοσμικὴ διάστασι τοῦ ἀνθρώπου, τὴ συγγενεία του μὲ ὅλο τὸν κτιστὸ κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος ὠθούμενος ἀπὸ τὶς βιολογικὰς παρορμήσεις, ποῦ ἔχει μέσα του, μπορεῖ ν' ἀναλάβῃ ὀλοκληρωτικά, χάρι σὲ μιὰ ἐξαιρετικὴ ταπεινοφροσύνη, ἀλλὰ συγχρόνως χάρις καὶ σὲ μιὰ ὑπέρτατη εὐγνωμοσύνη, τὸ γεγονός τῆς ζωῆς καὶ νὰ τὸ μεταμορφώσῃ σὲ μιὰ προσφορά, ποῦ οὔτε ὁ ἄγγελος οὔτε τὸ κτῆνος εἶναι σὲ θέσι νὰ προσφέρουν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ μόνος ἱερεὺς τῆς δημιουργίας γιατί εἶναι ὁ μόνος σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ κτιστοῦ σύμπαντος καὶ τῆς ἀκτίστου Χάριτος, συνδυάζοντας μέσα του καὶ τὰ δύο. Τὸ νὰ ποῦμε πάλι μαζὺ μὲ τὸ Γρηγόριο Παλαμᾶ ὅτι

«ἂν μὲ τὴ Χάρι τοῦ Θεοῦ ὁ γάμος εἶναι κάτι τὸ ἀνεπίληπτο, ἐν τούτοις, ἡ φύσις φέρει πάντοτε τὰ σημεῖα τῆς καταδίκης», ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ πιστεύωμε ὅτι ἡ φθαρτὴ φύσις μπορεῖ νὰ κατακτηθῆ ἀπὸ τὴ Χάρι. Κι' ὅσο περισσότερο ἡ συζυγικὴ ζωὴ παραδίδεται στὶς ἐπίμονες κρούσεις τῆς Χάριτος, τόσο μεταμορφώνεται μὲ τὴ σειρά τῆς σὲ πηγὴ ἀναβλύζουσας ζωῆν αἰώνιον.

Σεξουαλικότης καὶ ἁμαρτία.

Μέσα στὸ ὑποσυνείδητο τῆς ἀνθρωπότητος ἡ σεξουαλικὴ ζωὴ εἶναι δεμένη μὲ μιὰ κατάρα· γι' αὐτὸ σ' ὠρισμένες ἐποχὲς ὁ γάμος θεωρήθηκε σὰν κάτι τὸ βδελυκτό. Πολλοὶ τὸν θεώρησαν σὰν παραχώρησι στὴ σάρκα, σὰν ἓνα ἀναπόφευκτο κακὸ ἀπαραίτητο γιὰ τὴ διαίωσι τοῦ εἴδους, ἓνα φάρμακο κατὰ τῆς ἀνταρσίας τῶν αἰσθήσεων.

Σύμφωνα μ' αὐτὰς τὶς ἰδέες ὁ γάμος γίνεται μιὰ ρύθμισι τῆς ἡδονῆς μὲ σκοπὸ τὴ διατήρησι τοῦ εἴδους καὶ κατὰ συνέπεια ἓνα μέσο ποῦ ἐξυπηρετεῖ συγχρόνως τὴν κοινωνία καὶ τὸ άτομο. Ὁ γάμος προσδιορίζεται σὰν ἓνας νομικὸς θεσμὸς ξένος καὶ πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ἀγάπη καὶ πρὸς τὸ ἔργο τοῦ ἐξαγιασμοῦ. Ἄλλ' ἂν ὁ γάμος εἶναι κυρίως ἓνας νόμος, σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι θὰ πρέπη νὰ διέπεται ἀπὸ μιὰ νομικιστικὴ ἀντίληψι τῆς σχέσεως μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ. Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἔτσι θὰ ἐρχόταν ἀπλῶς καὶ μόνο νὰ ὀπισθογραφήσῃ ἓναν παλιὸ θεσμὸ δίχως νὰ τὸν μεταβάλλῃ ἐκ τῶν ἔσω. Παράλληλα ὀλοκληρῆ ἡ τάξι τοῦ κτιστοῦ κόσμου θὰ ἔπαυε νὰ θεωρῆται σὰν κάτι τὸ προωρισμένο νὰ ὑψωθῆ στὴν τάξι τοῦ ἀκτίστου καὶ ὁ γάμος θὰ βρισκόταν ἔξω ἀπ' τὴν ὁδὸ, ποῦ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν παρόντα αἰῶνα στὸν μέλλοντα αἰῶνα.

(1) Ἀλλὰ δὲν ἔγινε πρῶτα τὸ πνευματικὸ ἀλλὰ τὸ ζωϊκὸ (σῶμα), ἔπειτα παρουσιάζεται τὸ πνευματικὸ (τὸ μεταμορφωμένο ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα).

Μιά τέτοια θεώρησης ὑπαγορεύεται ἀπὸ μιὰ λανθασμένη ἀντίληψι τῆς θέσεως, πού ἔχει ἡ σεξουαλικότης στὸν ἄνθρωπο καί, ἴσως, κί' ἀπὸ ἓνα σφάλμα σχετικὸ μὲ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα. Ἡ τοπικὴ σύνοδος τῶν Γαγγρῶν τὸν 4ο αἰῶνα ἔχει ἀναθεματίσει ἐκείνους πού καταδικάζουν τὴν ἔγγαμη, ζωὴ καὶ παραμένουν ἄγαμοι ἀπὸ ἀπέχθεια πρὸς τὸν γάμο «καὶ ὄχι λόγῳ τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς ἀγιότητος τῆς παρθενίας» ἢ ἐκείνους, πού «ἐπειδὴ ζοῦν ἐν παρθενίᾳ φέρονται μὲ ὑπεροφία πρὸς τοὺς ἐγγάμους». Οἱ Κανόνες τῶν Ἀποστόλων καταδικάζουν κληρικούς καὶ λαϊκούς, οἱ ὁποῖοι ἀπέχυν ἀπὸ τὸ γάμο, τὸ κρέας καὶ τὸ κρασί ἐπειδὴ τὰ θεωροῦν βδελυκτά, «διότι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο βλασημοῦν τὸ ἔργο τῆς δημιουργίας» (κανὼν 51). Ἡ Ἐκκλησία ὑπερασπίστηκε πάντα ἀπὸ τοὺς ἐγκρατίτες, τοὺς μανιχαίους καὶ τοὺς γνωστικούς τὴν ἀγιότητα τοῦ γάμου, πού εἶναι θεμελιωμένη πάνω στὴν οὐσιαστικὴ καθαρότητα κάθε δημιουργήματος καὶ πάνω στὸ δόγμα τῆς Σαρκώσεως.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πνεῦμα ἄσαρκο. Τὸ σῶμά του εἶναι τόσο ἀναφαίρετο συμπλήρωμα τῆς ὑποστάσεώς του ὥστε τὸ μόνον δόγμα τὸ σχετικὸ μὲ τὸν αἰώνιον προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου νὰ μὴν εἶναι τὸ δόγμα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀλλὰ τὸ δόγμα τῆς ἀναστάσεως τῆς σαρκός. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σῶμα μὲ τὴ σημερινή του μορφή χαρακτηρίσθηκε «ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Τὸ θεμέλιο τῆς ἀγνότητος εἶναι κατὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο ἡ αὐτότης τοῦ σώματός μας μὲ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Μοιχὸς εἶναι ἐκεῖνος πού γίνεται μία καὶ μόνη σάρκα μὲ τὴν πόρνη. Ἡ Ἐκκλησία ὠνομάσθηκε Σῶμα Χριστοῦ γιατί ἀποτελεῖ τὴν ἔκφρασι καὶ τὴν ἐπέκτασί Του. Σύμφωνα μὲ μιὰ γνώμη τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου Νύσσης ὁ ἄνθρωπος εἶναι καρπὸς μιᾶς διπλῆς δημιουργίας: τῆς ἑλλόγου δημιουργίας πού τὸν ἐπλασε κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ἐκείνης τῆς δη-

μιουργίας, πού, προβλέποντας τὴν ἁμαρτία, καθιέρωσε τὴν διάκρισι τῶν φύλων σύμφωνα μὲ τὰ λόγια: Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Ἀπὸ τὸ Θεὸ ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸν λόγο καὶ τὸν νοῦ, ἀπὸ τὴν ἄνευ λόγου κτίσι παίρνει τὴν σωματικὴ του ὑπόστασι καὶ τὴν διάκρισι τῶν φύλων». «Αὐτὴ ἡ διάκρισις δὲν προσβλέπει πιά πρὸς τὸ θεῖο πρότυπο ἀλλὰ μᾶς τοποθετεῖ μέσα στὴν οἰκογένεια τῶν ἄλόγων ὄντων. Αὐτὸς ὁ τρόπος αὐξήσεως τοῦ εἶδους κάνει τὴ φύσι μας, νὰ εἶναι περισσότερο προσρμοσμένη στὴ νέα κατάστασι πού μᾶς δημιούργησε ἡ ἁμαρτία».

Αὐτὴ ἡ ἀποψις κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴ θεολογία τοῦ ἰουδαίου Φίλωνος καὶ ἀπὸ μιὰ πνευματιστικὴ ἀντίληψι περὶ ἀνθρώπου, πρὸς τὴν ὁποία ἡ Βίβλος εἶναι ἐκ θεμελίων ξένη.

Γιὰ ὠρισμένους Πατέρες ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο δὲν εἶναι μόνο οἱ πνευματικὲς του ιδιότητες ἀλλὰ ὁλόκληρο τὸ εἶναι του. Τὰ πάντα στὸν ἄνθρωπο χωρὶς νὰ ἐξαίρηται καὶ τὸ φύλο ἔχουν ἐξαγορασθῆ, ἔχουν βαπτισθῆ. Ἡ πνευματικὴ οἴησις εἶναι ἐμπόδιο στὴ θεία Χάρι πολὺ πιὸ δυνατό ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς σάρκας.

Ἡ διαστροφή τῆς σεξουαλικότητος τί ἄλλο εἶναι παρά, ἀκριβῶς, μιὰ βεβαίωσις τοῦ ἑαυτοῦ μας, μιὰ θέλησις ἰσχύος, μιὰ ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεό.

Τὸ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε» εἶχε ἤδη καθιερώσει τὸ γάμο στὴν παραδεισιακὴ προπρωτικὴ περίοδο τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπομένως, ἡ ἀναπαραγωγὴ μὲ τὴ συνεργασία ἄρρενος καὶ θήλεος ἀποτελεῖ μέρος τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς δὲν γνωρίζει ἄλλον τρόπο πολλαπλασιασμοῦ τοῦ γένους, γι' αὐτὸ ἡ σεξουαλικότης δὲν μπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ μὲ μιὰ μονοκοντυλιά ἔξω ἀπὸ τὸ θεῖο σχέδιο. Ἄν πραγματικά, τὰ παιδιὰ τοῦ πρώτου ἀνθρώπινου ζεύγους ἐφανίσθησαν μετὰ τὴν ἁμαρτία, δὲν ἔπεται μ' αὐτὸ πὼς γεννήθησαν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας. Ἐξ ἄλλου τίποτε μέσα στὴ Γραφή δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παραδεχθούμε πὼς ἡ ἀ-

μαρτία ὑπῆρξε ἔργο τῆς σαρκός. Ἐπειὶ εἶχε συμβῆ, αὐτὸ θὰ ἐρχόταν σὲ φανερὴ ἀντίφασιν πρὸς τὴν θεῖαν προσταγή τῆς αὐξήσεως τῶν ἀνθρώπων, πού δὲ συνδέεται μὲ κανένα προσδιωρισμένο χρόνο.

Ἡ οὐσία τῆς ἀμαρτίας εἶναι ἡ παρακοή, ἡ θέλησις τοῦ ἀνθρώπου νὰ γίνῃ σὰν τὸ Θεό, παραμερίζοντας τὸ Θεό. Ἐκεῖνο πού ἔδινε στὴν πράξιν τοῦ ἀνθρώπου τὸν χαρακτήρα τῆς ἀμαρτίας ἦταν ἡ πρόθεσις τῆς ἀνταρσίας. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὴν αὐγουστινιανὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν καταστῆ ἔνοχοι γιὰ τὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἀδάμ: Ἡ γέννησις εἶναι γιὰ τὸν Αὐγουστίνου ἡ ὁδὸς τῆς μεταβιβάσεως μιᾶς ἔνοχης καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἡ λατινικὴ μετάφρασις τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἀπέδωσε τὸ πρὸς Ρωμ. ε' 12 μὲ τὴν ἐξῆς ἔννοια: «ὅλοι ἡμάρτησαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀδάμ». Ἄλλ' ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι μόνο κατὰ δύο τρόπους, μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῆ σωστὰ τὸ κείμενον αὐτό: Ἡ: «Ὁ θάνατος ἦλθεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὅλοι ἡμάρτησαν» ἢ «ὁ θάνατος, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου ὅλοι ἡμάρτησαν, ἦλθεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Στούς δύο αὐτοὺς τρόπους κατανοήσεως τῆς σκέψεως τοῦ ἀπ. Παύλου ἡ γέννησις δὲν μεταβιβάζει τὴν ἔνοχον. Στὴ δευτέρῃ ἐρμηνείᾳ, πού υἱοθετήθηκε ἀπὸ πολλοὺς Πατέρας, ἡ θνητότης, πού μεταβιβάζεται σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ πηγὴ τῶν προσωπικῶν τους ἀμαρτιῶν σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου: «... φόβῳ θανάτου διὰ παντός τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας» (Ἐβρ. β' 15). Γεννᾶμε γιὰ τὸ θάνατον γιατί ἡ φύσις μας ἔχει γίνῃ θνητὴ. Μέσα στὸν κόσμον τῆς πτώσεως ἢ σεξουαλικῆς σχέσεως εἶναι μιὰ μάχη κατὰ τοῦ θανάτου καὶ συνάμα μιὰ ὁδὸς πρὸς τὸ θάνατον. Ὁ μόνος ἀποτελεσματικὸς ἀγώνας κατὰ τοῦ θανάτου εἶναι ἐκεῖνος πού διεξάγει «ἐν ἡμῖν» ὁ Ἄναστας Κύριος. Διὰ τοῦ θανάτου Του ἡ ὑπάρχουσα ἐν Αὐτῷ ζωὴ ἐνίκησε τὸ θάνατον. Γι' αὐτὸ ὑπάρχουν δύο τρό-

ποι γιὰ νὰ νικήσῃ κανεὶς τὸ θνητὸ στοιχεῖον πού περιέχει ἡ σεξουαλικότης: εἴτε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτὴν μὲ τὸ νὰ γίνῃ «εὐνοῦχος διὰ τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν», εἴτε νὰ τὴν ἀποδεχθῆ, κἀνοντας, ἔτσι, νὰ λάμπῃ ὅλη ἡ δύναμις τῆς Ἀναστάσεως, σύμφωνα μὲ τὰ ὑπέροχα λόγια τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου: «ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι... καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες καὶ ἡ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου» (Α' Κορ. ζ' 29-31).

Ἡ ἀποδοχὴ καὶ μεταμόρφωσις τῆς σεξουαλικότητος.

Ἄν εἶν' ἀλήθεια, ὅτι ὀφείλομε νὰ ἀνακεφαλαιώσωμε μέσα μας τὰ πάντα ὅπως ὁ Χριστὸς μᾶς ἀνακεφαλαιώνει ἐν Αὐτῷ, τότε πῶς θὰ ἀποδεχθῶμε τὴν σεξουαλικότητα γιὰ νὰ τὴν μεταμορφώσωμε; Πῶς θὰ μπορέσωμε νὰ ἐξανθρωπίσωμε τὴν σεξουαλικὴν λειτουργίαν; Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ὀλοκληρωτικὴν, τὴν ἀσκητικὴν ἄρνησιν τῶν παρορμήσεων τῆς σαρκός, πού εἶναι ἕνας τρόπος μεταμορφώσεως τοῦ σώματος, ὁ πιὸ συνηθισμένος τρόπος πού θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐδῶ, εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἀνθρώπινης ἀγάπης. Ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς λέει: «στὸν ἄνθρωπον ἐνώνονται τὸ σαρκικὸ μὲ τὸ πνευματικόν· οὔτε τὸ σαρκικὸ καταπίνει τὸ πνευματικόν, οὔτε τὸ πνευματικὸ διαλύει μέσα τῷ σαρκικῷ ἀλλὰ τὸ ἀποπνευματώνει ἔτσι, ὥστε τὸ ἴδιον τὸ σῶμα νὰ γίνῃται ἔκφρασις τοῦ πνεύματος... Μιὰ τέτοια σχέσις ἀποκαθιστᾷ τὴν κανονικὴν τάξιν στὸ σύμπαν ἢ ὁποῖα ἔχει ἀνατραπῆ ἀπὸ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου· ἀναστηλώνει, ἐπομένως, αὐτὸ πού ὑπῆρχε στὸν παράδεισον καὶ θὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ Βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ». Ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορέσῃ τὸ πνευματικὸ νὰ προετοιμάσῃ τὸ σαρκικὸ ὥστε νὰ ἀνοιχθῇ κανονικὰ ἐπὶ τῆς θεῆς Χάρει χρειάζεται ἡ δύναμις τῆς συμπάθειας καὶ τῆς φυσικῆς ἀγάπης. Ὅπως ἡ θεῖα Χάρις θεώνει τὴν

άνθρωπινη ἀγάπη μεταμορφώνοντάς την σὲ μιὰν ὁρμή, ποὺ ἔχει γιὰ ὕστατο ἀντικείμενό της τὸ Θεό, ἔτσι καὶ ἡ ἀνθρώπινη ἀγάπη ἐξανθρωπίζει τὴ σεξουαλικότητα. Ἡ σεξουαλικότης τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μέσα της ἕνα δυναμικὸ γοητείας ποὺ δὲν ἔχει ἡ σεξουαλικότης τοῦ ζώου· γοητείας, ποὺ μᾶς κάνει νὰ σκεφθοῦμε πὼς ἡ σαρκική μέθη ξεδιψάει σὲ μιὰ πηγὴ πιὸ βαθειὰ ἀπ' τὴν πηγὴ τοῦ σώματος. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ, ὁ ἔρωσ ἔχει τελικὸ σκοπὸ τὸ Θεὸ καὶ στὸ πέταγμά του σταματᾷ στὸ δημιουργήμα. Ὅπως λέει τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων:

«Οἱ νιγμοὶ της εἶναι νυγμοὶ φωτιᾶς,
Μιὰ φλόγα τοῦ Γιαχβέ.»

Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ Ἁγ. Γραφή δὲν περιέχει καμιὰ θεολογία τῆς ἀγάπης, τοῦ ἔρωτος. Γι' αὐτὴν ὁ ἔρωσ ἔρχεται σὲ σχέσι μὲ τὸ Θεὸ μέσα στὸ πλαίσιο τῆς συζυγικῆς ζωῆς. Ἡ Γραφή δὲν μιλάει πκυθενὰ γιὰ τὴν πλευρὰ τῆς φυσικῆς συμπαθείας καὶ ἔλξεως ποὺ ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τοῦ γάμου σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψι τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ὁ λόγος αὐτῆς τῆς σιωπῆς ὀφείλεται ἴσως στὸ γεγονός ὅτι ἐκεῖνο, ποὺ ἐνδιέφερε ἰδιαίτερα τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἦταν ἡ συνέχισι τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν ἱστορία καὶ στὸ ὅτι οἱ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν εἶχαν ἀποστολὴ νὰ μᾶς παρουσιάσουν τὸ φυσικὸ ἄνθρωπο ἀλλὰ τὸ Θεό. Ἄν ὁ ἔρωσ δὲν ἔχει θέσι στὴ Γραφή, ὥσ-τόσο αὐτὸς τῆς δάνεισε τὸ λεξιλόγιό του γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἡ Γραφή τὸ κύριο θέμα της: Τὴ σχέσι τοῦ Γιαχβέ καὶ τοῦ λαοῦ Του.

Ὅταν ὁ Ὡσηέ, ὁ Ἱερεμίας, τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων ἢ ὁ ἄπ. Παῦλος μιλοῦν γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς, υἰοθετοῦν ἀκριβῶς τὸ γνωστὸ λεξιλόγιό τῆς φυσικῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀγάπη-πάθος.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ ὅρος ἀγάπη εἶναι διφορούμενος. Μπορεῖ νὰ σημάνη τὴν τάσι τῆς ἐγωϊστικῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἄλλου ἢ τὴν προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Στὸν ρωμαντικὸ ἔρωτα εἶναι πάντα συνώνυμη μὲ τὴν ἀπιστία. Ἀκόμα καὶ στὸ θάνατο, ὅπου θὰ ἤθελε νὰ βυθισθῇ, ἀναζητᾷ τὸν ἑαυτό της, γιὰτὶ ὁ θάνατος ἐδῶ δὲν εἶναι ἀπλῶς λύτρωσι ἀπὸ ἕνα αἰσθημα χωρὶς διέξοδο ἀλλὰ εἶναι μί α ἄ ν α ζ ἡ τ ἡ σ ι σ τ ῆς μονιμοποιήσεως αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος. Μόνον ἐν τῷ Χριστῷ ἡ ἀγάπη συνδέεται μὲ τὴν ἰδέα τῆς θυσίας. Στὸ φῶς τῆς τελείας προσφορᾶς τοῦ Χριστοῦ, ὁ «Ἔρωσ» μεταμορφώνεται σὲ «Ἀγάπη». Γι' αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ὁ ἔρωσ εἶναι ἡ ἀφετηρία, τὸ ὑλικὸ τοῦ μυστηρίου ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀποτελοῦν τὸ ὑλικὸ τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἡ εὐλογία τοῦ μυστηρίου ἐπικαλεῖται τὴ Χάρι ξεκινῶντας ἀπ' τὴν προσφορὰ τῆς στοργῆς, ποὺ ὑπάρχει σὰν πρῶτο ὑλικό. Νὰ γιατί ἕνας γάμος συμφέροντος ἢ καθαρὰ συμβατικὸς εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπο δημιουργεῖται, βρίσκει τὸν ἑαυτό του ὅταν ξεχνᾷ τὸν ἑαυτόν του χάριν κάποιου ἄλλου. Αὐτὴ ἡ ἀνιδιοτελής προσφορὰ προσκαλεῖ τὴν εὐγνωμοσύνη, τὴν ἀμοιβαιότητα: Ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ προσφέρει δέχεται τὴν ἀνταπόδοσι σὰν μιὰ χάρι, καὶ οἱ δύο σύζυγοι ζοῦν σὰ νὰ ἦταν ὁ ἕνας μέσα στὸν ἄλλον, σὰν ὁ ἕνας νὰ ἦταν ὁ ἄλλος. Μπαίνομε ἔτσι στὴν περιοχὴ τῆς καθαρῆς δωρεᾶς, ποὺ ὑποφέρει τὰ πάντα, ἀκόμα καὶ τὴ στέρησι τῆς ἀγαπημένης παρουσίας. Αὐτὸ κάνει τὴν ἀγάπην νὰ διαφέρῃ οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὸ πάθος. Τὸ ὄν, ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ πάθος, ὑπακούει σὲ τὴν προσταγὴς τῆς λατρείας, ποὺ προσφέρει στὸ ἀγαπώμενο πρόσωπο. Ὑφίσταται τὴν ἐπίθεσι τῆς γοητείας καὶ τῆς τυραννικῆς μαγείας τῆς σάρκας. Τὸ ἀγαπώμενο πρόσωπο γίνεται ἀντικείμενο, ἐνῶ ὁ ἀγαπῶν χάνει τὴν ἐλευθερία του καὶ γίνεται ἀνίκανος γιὰ θυσία. Εἶναι ἐξ ἴσου ἀνίκανος ν' ἀγαπήσῃ, γιὰτὶ δὲν ἀγαπᾷ πιὰ παρὰ μόνον τὴν ἀγάπην. Τὸ πάθος ποὺ πολλοὶ ἄνθρωποι τὸ παίρνουν σὰν τὴν πιὸ ἐντονὴ μορφή τῆς ἀγάπης, ἀποδεικνύε-

ται ἡ καταστροφή της. Ἡ ἀνθρώπινη ἀγάπη εἶναι κάτι πού τὸ ἔφερε στὸν κόσμο μας ὁ Χριστός. Ἦταν σχεδὸν ἀγνωστὴ στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ κάτι τὸ ξένο γιὰ πολλοὺς πολιτισμοὺς.

Ἡ γυναίκα ἔγινε ἀντικείμενο ἐκτιμήσεως καὶ φορεὺς μιᾶς ἀνώτερης ἀποστολῆς, ἀνακαλύφθηκε ἀπὸ τὸν ἄνδρα κι' ἀγαπήθηκε ἀπ' αὐτὸν ἀπὸ τότε πού ὁ Ἰησοῦς τὴν ἀνέβασε στὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τότε πού δὲν αἰσθάνεται πιά τὸν ἑαυτὸ της σὰν ἕνα μέσο ἀποκλειστικὰ προσωρισμένο γιὰ τὴν ἀναπαραγωγή. Ὁ Ἰησοῦς ἀκριβῶς ἦταν Ἐκεῖνος, πού ἔκανε νὰ περάσῃ ἡ σχέση μεταξύ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπ' τὸ ἀπλὸ ἐμπειρικό ἐπίπεδο, στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐξάρσεως καὶ τοῦ θάμβους.

Ὁ χριστιανικὸς μυστικισμὸς εἶναι ἐκεῖνος, πού γέννησε τὴν ἀγάπη. Κι' αὐτὸς εἶναι πού ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν σώζῃ καὶ νὰ τὴν μεταβάλλῃ σὲ δεσμὸ πίστεως καὶ ἀγνότητος. Σὲ τελευταία ἀνάλυσι ἡ εἰσβολὴ τῆς ἀγάπης μέσα στὴν ψυχὴ εἶναι ἐκείνη, πού σώζει τὸν ἔρωτα καὶ τὸν παραδίδει στὴν ὑπερπερισσὴ Χάρι τοῦ Θεοῦ.

Ἄγαπη-Κοινωνία.

Ὅταν βλέπουμε ἔτσι τὴν ἀγάπη, καταλαβαίνομε ὅτι δὲν ἔχει νόημα ἔξω ἀπὸ τὸ γάμο, γιατί κάθε ἀγάπη πού δὲ βρίσκει τὸ πλήρωμά της στὸ γάμο, ἢ κάθε ἀγάπη ἐξω-συζυγικὴ φέρνει μέσα της τὸ σπέρμα τῆς ἰδίας της τῆς καταστροφῆς, ἀφοῦ εἶναι ἀνίκανη νὰ γίνῃ κοινωνία. Ἡ ψυχὴ πού ἀφήνεται νὰ διαποτισθῇ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀγάπη τὴ νιώθει μόνο σὰν κάτι πού ὑπῆρχε παντοτινὰ μέσα σὲ κάποιον ὑπεργήϊνον σχέδιο καὶ σὰν κάτι προσωρισμένο γιὰ τὴν αἰωνιότητα. Δὲ μπορεῖ ἐπ' ἄπειρον νὰ ξεχωρίξῃ τὴν ἀγάπη ἀπὸ τὴν φυσικὴ τῆς ἔκφρασι. Δὲν θὰ ἤθελε νὰ ἀπαρνηθῇ τὴ χαρὰ τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν της. Νὰ γιατί μιὰ γνήσια ἀγάπη δὲν μπορεῖ νὰ βοηθῇ χωρὶς τὴν οἰκογένεια καὶ τὸ παιδί. Τὸ

παιδί ὀλοκληρώνει τὸ γάμο. Ὁ γάμος δὲν ὀρίζεται ἀναγκαστικὰ ἀπὸ αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ νοητὸς χωρὶς αὐτό. Οἱ σύζυγοι θέλουν νὰ συναντηθοῦν στὸ παιδί τους καὶ γιὰ τὴν γυναίκα ὁ γάμος εἶναι ταυτόσημος μὲ τὴ μητρότητα. Εἶναι βέβαια λάθος νὰ μιλάμε γιὰ τὴν ἀναπαραγωγή σὰν σκοπὸ τοῦ γάμου. Ἀλλὰ εἶναι καὶ λάθος νὰ ξεχνᾶμε ὅτι σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἔνωση καὶ συνεργασία δύο προσώπων γιὰ τὴν ἔλευσι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τὸ νὰ ἀγνοήσωμε τὸ παιδί εἶναι σὰ νὰ ἀγνοοῦμε, ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ θὰ ἀποτελεσθῇ ἀπὸ μιὰ κοινωνία ἐκλεκτῶν καὶ ὅτι τὸ θαυμαστὸ μυστήριον τῆς συλλήψεως καὶ τῆς γεννήσεως εἶναι μιὰ συμμετοχὴ στὴ χαρὰ τῆς δημιουργίας (Ἰωάν. 1στ' 21).

Δύο διηγήσεις τῆς Γενέσεως δείχνουν αὐτὴ τὴν ὀλοκληρωτικὴ κοινωνία ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς. Στὴν πρώτη (α' 27 καὶ ἐφεξῆς) διαβάζομε: «Ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Αὐτοῦ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Ἡ λέξι ἄνθρωπος πρέπει νὰ νοηθῇ μὲ τὴν περιληπτικὴ ἔννοια πού περιλαμβάνει καὶ τὰ δύο φύλα, γι' αὐτὸ λέει: Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἢ μ ὦ ν». Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἡ πλατωνικὴ ἰδέα τοῦ ἀνδρογύνου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος (ἀρχικὰ ἀνδρογύνο), χωρίσθηκε ἀπὸ τοὺς θεοὺς σὲ ἄρσεν καὶ θῆλυ καὶ τώρα τείνει νὰ ξαναβρῇ τὴν ἀρχικὴ του ἐνότητα καὶ ν' ἀποτελέσῃ τὸ ὄν, πού ἦταν στὴν ἀρχή. Ὑπάρχει ὁμως ἡ ἰδέα μιᾶς θεμελιώδους ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πού πραγματοποιεῖται κανονικὰ μέσα στὴ συζυγικὴ ζωὴ. «Ἐκεῖνος, πού δὲν ἔχει συνδεθῇ μὲ τοὺς δεσμοὺς τοῦ γάμου δὲν κατέχει μέσα του τὴν ὁλότητα τοῦ ὄντος ἀλλὰ μόνο τὸ μισό του» (Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος).

Αὐτὴ ἡ ἰδέα τονίζεται περισσότερο στὴ δεύτερη διήγησι τῆς Δημιουργίας (II: 4 κ. ἐ.): «οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον... Ἰδοὺ νῦν ὅσοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς

μου». Ἀκριβῶς μέσα στήν κοινωνία τὸ ἀνθρώπινο ὄν βγαίνει ἀπὸ τὴ μό-
νωσί του. «Μόνο ἡ ἀγάπη μπορεῖ νὰ
δημιουργήσῃ ἀπὸ δύο ὄντα, ἓνα μό-
νο» (Χρυσόστομος). Ὁ Ἄδὰμ ἀνα-
γνώρισε τὴν Εὐα, ποὺ δημιουργή-
θηκε ἀπὸ τὴν πλευρά του σὰν τὴν ἴ-
δια του τὴν εἰκόνα, ἀφοῦ (σύμφωνα
μὲ τὴν πρώτη διήγησι), καὶ οἱ δύο ἦ-
ταν πλασμένοι κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Πρα-
γματικά ὁ Ἅγ. Γρηγόριος Νύσσης γρά-
φει: «Ὅταν ἡ Γραφή λέγει «ὁ Θεὸς ἐ-
ποίησε τὸν ἄνθρωπον» ἐννοεῖ ὅλη τὴν
ἀνθρωπότητα. Τὸ ὄνομα ποὺ δόθηκε
στὸν πρωτόπλαστο δὲν εἶναι «τάδε»
ἢ, «δεῖνα» ἀλλὰ τὸ καθολικὸ ὄνομα ἄν-
θρωπος» (Ἄδὰμ=ἄνθρωπος). Σύμφωνα
μὲ μιὰν ἔγκυρη πατερικὴ παράδοσι, ἡ
εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καθ' ὁμοίωσιν τῆς ὁποί-
ας πλάσθηκε ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ὁ Σω-
τήρας μας. Ἡ ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναι-
κὸς πραγματοποιεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ
Χριστοῦ καὶ προεικονίζει τὴν εἰκόνα
τοῦ ὄλου Χριστοῦ, τῆς θεωθείσης ἀν-
θρωπότητος. «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέ-
γα ἐστί, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ
εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ. ε' 32). Τὸ
ζεῦγος συναυτῶ τὸν Νέον Ἄδὰμ καὶ
ἰδρύνοντας μιὰν «ἐκκλησίαν μικράν»
ἀναγγέλλει τὸ Τέλος τῶν καιρῶν.

Ἄν ὁ Χριστιανισμὸς καθιέρωσε τὴν
ἰσότητα τῆς κλήσεως μεταξὺ Ἰουδαίου
καὶ Ἑλλήνου, ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς (Γαλ.
γ' 28), ἐξακολουθεῖ, ὡστόσο, νὰ δια-
κρίνῃ ἐν τῷ Κυρίῳ τὸ πρόσωπο τῆς
γυναικὸς ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνδρὸς
καὶ δὲν ἀναφέρεται, ὅτι αὐτὴ ἡ διάκρι-
σις πρόκειται νὰ πάσῃ. Ὁ ἀνδρὸς καὶ
ἡ γυναῖκα σὰν ὄντα μὲ διαφορετικὸ φῦ-
λο βρίσκουν τὴν ἐνότητά τους μέσα
στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ μᾶς τὸ
βεβαιώνει μιὰ ὁμιλία τοῦ 2ου αἰῶνα,
ποὺ ἀποδίδεται στὸν Ἅγιο Κλήμεντα
Ρώμης, ἡ λεγομένη 2α Ἐπιστολὴ τοῦ
Κλήμεντος: Ὅταν κάποιος ρώτησε τὸν
ἴδιο τὸν Κύριο, πότε θὰ ἐρχόταν ἡ βα-
σιλεία Του, Ἐκεῖνος ἀπάντησε: «ὅταν
τὰ δύο θὰ εἶναι πιά ἓνα, ὅταν τὸ ἐξω-
τερικὸ γίνῃ τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἐσωτερικόν,
ὅταν στὴ συνάντησι τοῦ ἀνδρὸς μὲ τὴ

γυναῖκα δὲ θὰ ὑπάρχῃ οὔτε ἀνδρὸς,
οὔτε γυναῖκα». Ὁ συγγραφεὺς αὐτὸ
μᾶς τὸ ἐξηγεῖ παρακάτω λέγοντας πὼς
ἓνας ἀδελφὸς ὅταν βλέπῃ τὴν ἀδελφὴ
του δὲν σκέπτεται καθόλου τὸ φῦλο τῆς,
ὅπως κι' ἐκείνη βλέποντάς τον δὲ σκέ-
πτεται τὸ δικό του. Στὸ κατὰ Θωμᾶν
Εὐαγγέλιο τῆς ἴδιας ἐποχῆς, ποὺ ἀνα-
καλύφθηκε τελευταία στὴν Αἴγυπτο,
στὸ Λόγιον 114 εἶναι γραμμένον, ὅτι
ἡ γυναῖκα, ποὺ ἀποκτᾷ τὴν πνευματικὴν
ιδιότητα τοῦ ἀνδρὸς θὰ μῆ στὴ βασι-
λεία τῶν Οὐρανῶν καὶ στὸ Λόγιον 22
λέει ὅτι ἡ Βασιλεία εἶναι ἀνοικτὴ καὶ
στὰ δύο φύλα ὅταν ἡ ἔνωσις τους θὰ
ἔχῃ γίνῃ τέλεια καὶ ὅταν οἱ ἀντίστοι-
χες ἀτέλειές τους θὰ ἔχουν ὑπερνικηθῇ.

Τὸ ἔσχατον νόημα τοῦ γάμου.

Ὁ ρόλος τοῦ γάμου μέσα σ' αὐτὴ τὴν
προοπτικὴν, εἶναι ἡ βαθμιαία ἐσωτε-
ρικοποίησι τοῦ συζυγικοῦ δεσμοῦ. Κατὰ
τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο
«οἱ γνήσιοι σύζυγοι στὴ μέλλουσα ζωὴ
θὰ εἶναι αἰώνιος ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ὁ
ἓνας μαζὺ μὲ τὸν ἄλλον θὰ ζοῦν μέσα
σὲ μιὰ αἰώνια χαρά». Ἄλλὰ τί σημαίνει
μέσα σὲ μιὰ κοινωνία ἐκλεκτῶν ἢ συν-
έχισις μιᾶς ἰδιαίτερης ἀγάπης; Μιὰ ἰ-
διαίτερη ἀγάπη, ἐλεύθερη ἀπὸ τὴν ἁ-
μαρτία δὲν μποροῦμε νὰ τὴν ἀποκλεί-
σωμε ἐκ τῶν προτέρων ἀπ' τὴ Βασι-
λεία τοῦ Θεοῦ. Ὅσο γιὰ τὴν ἀπάντησι
τοῦ Κυρίου στοὺς Σαδδουκαίους: «οὔ-
τε γαμοῦσιν, οὔτε ἐγαμίζονται» ση-
μαίνει τᾶχα πὼς ὁ γάμος θὰ ἐξαφανι-
σθῇ ὑπὸ ὅλες τὶς ἀπόψεις του; Αὐτὸ
ποὺ πρὶν ἦταν αὐστηρὰ συνδεδεμένο
μὲ τὴ γῆ, ἡ σεξουαλικὴ σχέσι, δὲν θὰ
ἔχῃ πιά λόγο ὑπάρξεως, ἀφοῦ ὁ ἀρι-
θμὸς τῶν ἐκλεκτῶν θὰ ἔχῃ συμπληρωθῇ.
Γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ, γιὰ τὴν κοι-
νωνία τῶν συζύγων ἡ σεξουαλικὴ λει-
τουργία καθ' ἑαυτὴν ἀποτελοῦσε ἓνα
σημεῖο: ἀποστολὴ τῆς ἡτταν στὸν πα-
ρόντα αἰῶνα νὰ κἀνῃ ὄρατὴ καὶ χει-
ροπιαστὴ τὴν ἐσωτερικὴν κοινωνία καὶ
νὰ τὴν διατηρῇ. Τώρα πιά, ποὺ τὸ
σημαινόμενο πράγμα ἔχει περιληφθῇ

μέσα στη Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχει ἐξαγιασθῆ τὸ σημεῖο καλεῖται νὰ ἐξαφανισθῆ, ὅπως θὰ ἐξαφανισθῆ καὶ ἡ ὕλη τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὅταν θὰ πραγματοποιηθῆ ἡ κοινωνία ὅλης τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν Κύριο τῆς δόξης κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Δευτέρας Του Παρουσίας. Ἄλλ' ἂν ἡ ἀνθρώπινη ἀγάπη εἶχε πάνω στη γῆ ἀπλῶς παιδαγωγικὴ ἀξία, ἂν δὲν ἦταν παρὰ μιὰ προπαίδεια τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; Αὐτὴ ἡ ἀντίληψις θὰ ἔκανε τὸν ἄνθρωπο ἓνα ἀπλό πέρασμα πρὸς τὸ Θεό, μιὰ εἰκόνα προωρισμένη νὰ ἐξαφανισθῆ. Τὸ «Ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι» δὲν ἰσοδυναμεῖ μὲ μιὰ ἰσοπεδωτικὴ παρουσία, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοηθῆ ὡς παρουσία τοῦ Θεοῦ κατὰ ἓνα τρόπο, πού δὲν καταργεῖ τὸν συγκεκριμένο χαρακτῆρα τοῦ κάθε ἐκλεκτοῦ.

Ἡ ἀποκάλυψις μᾶς παρουσιάζει ἔτσι τὸν γάμο ὡς μυστήριον ἐνώσεως μετα-

ξῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, πού ἀναλαμβάνουν τὴν ἀμοιβαία ὑποχρέωσι νὰ ζήσουν ἀπὸ κοινού σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ, μέσα στὴν ἀμοιβαία ἀγάπη μὲ σκοπὸ τὸν ἐξαγιασμό τους καὶ τὸν ἐξαγιασμό τῶν παιδιῶν τους, ἀποτελώντας ἔτσι τὸ σύμβολο τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Του. Χάρις σ' αὐτὴ τὴν ὑπόσχεσι καὶ σ' αὐτὸ τὸ δόσιμο ἢ παραμορφωμένη ἀπὸ τὴν πτώσι φύσι τους προσλαμβάνεται ἀπὸ τὴ Χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναγεννᾶται. Κι' ἔτσι γίνεται μιὰ διακήρυξις τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία προεικονίζεται ἤδη μέσα στὴ συζυγικὴ κοινότητα, δηλ. τὴ συζυγικὴ κοινότητα πού ἀποτελεῖ στὸν παρόντα αἰῶνα τὸ σημεῖο καὶ τὴν μαρτυρία αὐτῆς τῆς Βασιλείας.

Georges Khodre

Μετάφρασις Αἰκ. Ἀλ.

Ο ΑΛΗΘΩΣ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν οὔτε λαλεῖ οὔτε γράφει παρ' εἰς ὅσα ὁπωσδήποτε ἔχει εἶδῃσιν, οὐδ' ἐπιχειρεῖ τὰ υπερβαίνοντα πολὺ τὴν δυνάμιν του.

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν τότε μόνον γράφει, ὅταν ἐλπίζει νὰ ὠφελήσῃ κοινῶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐξαίρετως τὴν πατρίδα του. Ἴδιου κέρδους ἀφορμὴ εἶναι αἰσχρὸν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ τὸ νοήσῃ. Τιμῆς ἐλπίς εἶναι συγχωρημένον· ἀλλ' οὕτως, ὥστε νὰ τὴν δέχεται μετ' εὐχαριστίας, προσφερομένην, μᾶλλον ὡς περισσοτέρας ὠφελείας κέντρον, παρὰ ὡς τῆς προξενηθείσης ἀπὸ τοὺς κόπους του πληρωμῆν. Ὅταν δὲν προσφέρεται, νὰ μὴ τὸν μέλλῃ, μηδὲ πρόφασιν ἀργίας νὰ μεταχειρίζεται τὴν στέρησιν τῆς τιμῆς.

Εἶναι δοῦλος τῆς πατρίδος του· τὴν παρ' αὐτῆς τιμῆν, ἔχει χάριν· ἂν ἡ πατρίς σιωπήσῃ, πάλιν εὐχαριστεῖ, ὅτι καὶ δὲν τὸν ἀτίμασεν. Ἄν κατὰ δυστυχίαν τὸν ἀτίμασῃ, λυπεῖται ὄχι τόσον δι' ἑαυτὸν, ὅσον ὅτι ἡ πατρίς τὸν ἐμποδίζει νὰ τὴν ὠφελήσῃ περισσότερον.

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν δὲν κολακεύει οὔτε τὴν πατρίδα, οὔτε ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ κανένα. Τὰ καλὰ ἐπαινεῖ ἀδόλως· τὰ κακὰ κατηγορεῖ μὲ παρρησίαν, καὶ τοὺς προξένους τῶν κακῶν θεατρίζει, ὅταν ἀναισχύντως ἐπιμένωσιν εἰς τὸν κατὰ τῆς φιλοσοφίας πόλεμον.

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν τιμᾷ τοὺς συναγωνιζομένους μ' αὐτὸν τὸν καλὸν τῆς παιδείας τοῦ Γένους ἀγῶνα, καὶ συντρέχοντας τὸν αὐτὸν εἰς τὰ καλὰ καὶ τίμια δρόμον. Ἐάν ποτε νομίσῃ, ὅτι ἐπλανήθησεν, προθυμεῖται νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν εὐθειαν ὁδόν· ἀλλὰ καὶ τότε ὄχι μὲ τρόπους καὶ λόγους ἀξιόους ἀναθραμμένων εἰς ἀγροίκους· ἀλλὰ μὲ εὐσημοσύνην, μὲ ἰλαρότητα, μὲ ἀνθρωπότητα καὶ ἀπλῶς, ὡς ἐπιθυμεῖ ἀδελφὸς ἀδελφὸν νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πλάνην.

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν λαλεῖ καὶ γράφει μὲ σκοπὸν, ὄχι νὰ ἀρέσῃ τὸν ἀπαίδευτον ὄχλον, τοῦ ὁποίου τὴν τιμῆν στοχάζεται ὡς τιμῆν κακοῦ κριτοῦ, ἀλλὰ νὰ ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα του· καὶ ἂν ἡ πατρίς του κατὰ δυστυχίαν δὲν ἔχῃ πλὴν τρεῖς ἢ καὶ δύο ἢ καὶ μόνον ἓνα πρόσφορον κριτὴν του, προτιμᾷ τούτου τὴν σιωπηρὰν ψῆφον παρὰ πολλῶν ἀνθρωπίσκων κρότον, εἰς τὸν ὁποῖον ἠδύνονται τῶν σοφιστῶν τὰ ὄτα.

ΑΔ. ΚΟΡΑΗΣ

(Ἀπὸ τὰ Προλεγόμενα εἰς «Παραλλήλους Βίους» τοῦ Πλουτάρχου).

Πρὸς τὸ Περιοδικὸν «Ἀκτίνες»

Ἑ ν τ α ὐ θ ι α.

Κύριε Διευθυντά,

Σὰς ἀποστέλλω ἐσωκλειστῶς ἐν μεταφράσει ἄρθρον τοῦ παγκοσμίου κύρους Ἀμερικανικοῦ περιοδικοῦ «Time» τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ φύλλον τῆς 29-6-62 σχετικὸν μὲ ἔρευναν τὴν ὁποῖαν τὸ ἐν λόγῳ περιοδικὸν διενήργησε μετὰ τῶν ἐπιστημόνων καὶ θεολόγων τῶν Η.Π.Α. ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν σχέσεων μετὰ τῆς θρησκείας καὶ ἐπιστήμης.

Ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος κατ' ἐπανάληψιν ἀπηχολήθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν αἱ στήλαι τῶν «Ἀκτίνων» ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς Διακηρύξεως τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων καὶ τῆς συνοδουούσης ταύτην Δηλώσεως τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων, Λογοτεχνῶν καὶ Καλλιτεχνῶν, τοῦ ἔτους 1946, καὶ τῶν Δηλώσεων ξένων κορυφαίων ἐπιστημόνων τοῦ ἔτους 1948.

Σὰς ἀποστέλλω ἐπίσης ἐσωκλειστῶς μετάφρασιν ἐπιστολῆς τοῦ καθηγητοῦ τῆς Χημείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Tennessee, George K. Schweitzer, ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἢ ὁποῖα ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον τοῦ περιοδικοῦ «Time» τῆς 13-7-62.

Νομίζω ὅτι καὶ τὰ δύο αὐτὰ κείμενα, σὰν συνέχεια προγενεστέρων σχετικῶν δημοσιευμάτων τῶν «Ἀκτίνων» θὰ πρέπει νὰ θεθοῦν ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀγνωστοῦ τῶν κοινῶν.

Μετὰ πλείστης τιμῆς

Γ. Σ. ΜΠΟΛΑΣ

ΠΙΣΤΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

«Δὲν βλέπω καμμία σύγκρουσι μετὰ τῆς Ἐπιστήμης καὶ Θρησκείας», εἶπε προσφάτως σὲ μία συνάντησι χριστιανῶν λαϊκῶν στὸ Σικάγο ὁ βιολόγος George Beadle. Ἡ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα τῆς δημιουργίας εὐρίσκεται ἀκόμη στὸ πεδῖον τῆς πίστεως. Κατὰ τοὺς πρώτους βιβλικοὺς χρόνους... ἐπιστεύετο ὡς θέμα πίστεως ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ὡς ἄνθρωπος. Ἐκτοτε, ἡ ἐπιστήμη μᾶς ὠδήγησε πίσω διὰ μέσου σειρᾶς ἐξελικτικῶν γεγονότων κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε δὲν ὑπάρχει λογικὴ θέσις νὰ σταματήσωμε... μέχρι ὅτου φθάσωμε εἰς ἓνα ἀρχέγονο Σύμπαν καμωμένο ἀπὸ ὑδρογόνου. Ἄλλὰ τότε ἐρωτῶμεν: Ἀπὸ ποῦ προῆλθε τὸ ὑδρογόνον; Καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει ἀπάντησι.

Εἶναι ὀλιγώτερον παράδοξος ἢ ἀντίληψις ἐνὸς Συμπαντος καμωμένου ἀπὸ ὑδρογόνου μὲ τὴν ἰκανότητα τῆς ἐξελίξεως εἰς ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ νὰ παραδεχθῆ κανεὶς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀνθρώπου; Πιστεύω ὄχι.

Αὕτη ἡ πίστις ἀπὸ ἓνα κορυφαῖο ἐπιστήμονα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπίσης Πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου, φωτίζει τὸ νέο πεδῖον τῆς συγκρούσεως μετὰ τῆς Ἐπιστήμης καὶ Θρησκείας. Τὴν παρελθούσαν ἑβδομάδα οἱ ἀνταποκριταὶ τοῦ «Time» ἐσφυγμομέτρησαν τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ θεολογικὴ σκέψιν εἰς ὀλοκλήρους τὰς Ἡν. Πολιτείας διὰ νὰ βροῦν τὰ ὅρια αὐτοῦ τοῦ πεδίου.

Μετὰ τὸν Δαρβῖνο, ἡ ἀμφιβολία.

Εἰς τὴν μετὰ τὸν Δαρβῖνον ἐποχὴν οἱ ἐπιστήμονες ἐσυνήθισαν νὰ πιστεύουν εἰς μέγαν βαθμὸν ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐρεύνης τῶν θὰ μπορούσαν βαθμιαίως νὰ δώσουν ὅλας τὰς ἀπαντήσεις καὶ ἤρξανεν ἡ περιφρόνησις τῶν διὰ τὴν Γένεσιν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Βίβλου, τὰ ὁποῖα συγκρούονται μὲ τὰς ἀνακαλύψεις τῆς Ἐπιστήμης. Μετὰ τὸν 2ο παγκόσμιον πόλεμον, ὅταν ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴν βόμβα ὑδρογόνου ἐκορύφωσε τὴν ἀνησυχίαν τῆς ἀνθρώπου

πότητος μερικοί ἐπιστήμονες ἠνώθησαν εἰς τὴν μεταπολεμικὴ θρησκευτικὴ ἀνανέωσι τοῦ Ἔθνους. Ἀλλὰ βαθμιαίως, μολονότι οἱ ἐκκλησίες εἶχαν μέχρι τότε κάνει ἀρκετὲς παραχωρήσεις εἰς τὴν ἐπιστήμη, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς προσηλύτους βρῆκαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀκόμη πολυφορτωμένους διὰ τὴν ἐπιστημονικὴ νοοτροπία μὲ τελετουργικὸ καὶ δόγμα.

Ἡ δὴλωσις τοῦ Beadle ὑπονοεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἔθεσε τὸ Σύμπαν εἰς κίνησιν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπεσύρθη καὶ αὐτὴ εἶναι μία ἀντίληψις ἢ ὁποῖα εὐνοεῖται τώρα πολὺ ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἐπιστήμονας. Πολλοὶ ἀποδεχόμενοι αὐτὸν τὸν Θεὸν-ὑδρογόνο, ὁδηγοῦνται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀπόρριψιν τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐνα Σύμπαν μὲ τάξι

Εἰς τὴν μεταπολεμικὴ τεχνικὴ ἐπανάστασι οἱ ἐπιστήμονες εἶδαν παραδεγμένους «Νόμους τῆς Φύσεως» νὰ ἀντικαθίστανται ἀπὸ λεπτῆς ὑποθέσεις, καὶ ἀνεκάλυψαν ὅτι ὅσα περισσότερα μαθαίνουν τόσα περισσότερα παραμένουν νὰ διδαχθοῦν. «Οἱ ἐπιστήμονες δὲν εἶναι πλέον τόσο βέβαιοι ὅσο ἦσαν ἄλλοτε», λέγει ὁ βοτανολόγος Edmund Sinnott, τέως κοσμήτωρ τῆς Σχολῆς τελειοφοίτων τοῦ Πανεπιστημίου Yale. Ἐδέησε νὰ δείχνουν περισσότερο σεβασμὸ διὰ τὸ εἶδος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἡ θρησκεία—ὄχι κατ' ἀνάγκην ἢ χριστιανικὴ Ἐκκλησία—ἀναζητεῖ. «Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἐπιστημόνων πού ξεύρω», λέγει ὁ θεολόγος Edwin Booth τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βοστώνης, «πιστεύουν εἰς τὴν ἔμφυτον ἀρχὴν τῆς ζωῆς εἰς τὸ ὀργανικὸ Σύμπαν. Ἐὰν θρησκεύουν τὸ ἀποκαλοῦν αὐτὸ Θεόν, ἐὰν δὲν θρησκεύουν τρέφουν θαυμασμὸ καὶ σεβασμὸ διὰ τὴν ἀρχὴ αὐτῆ. Ἀλλὰ οὔτε ἔχει ἀποσυρθῆ, οὔτε εἶναι προσωπικός. Εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ προσωπικός, εἶναι ἀπολύτως βασικός εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν».

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ πλειονότης τῶν

ἐπιστημόνων καὶ τεχνικῶν μὲ τοὺς ὁποίους συνωμίλησε τὸ «Time» συμφωνοῦν εἰς τὴν πίστι σὲ ἓνα Σύμπαν μὲ τάξι. «Μὲ ἐντυπωσιάζει μεγάλως» λέγει ἓνας Φυσικὸς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Princeton «τὸ μεγάλο θαῦμα ὅτι ὁ κόσμος, οὕτως εἰπεῖν ὑπάρχει. Τὰ διάφορα ἀκανόνιστα φαινόμενα εἶναι τόσο μυστηριώδη ὅσον καὶ τὰ κανονικά». Ὁ Μικροβιολόγος Seymour Hutner συμφωνεῖ ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὕλισμοῦ ἔχει περάσει. «Ὅλοι οἱ καλοὶ ἐπιστήμονες ἴστανται μὲ θαυμασμὸν καὶ ἐκπληξιν μπροστὰ στὴν Δημιουργία», λέγει. «Στὴν πραγματικότητά μόνον... ἐπιστήμονες οἱ ὁποῖοι εἶναι εἴτε παράλογοι ἢ κυνικοὶ μηχανοκράται μπορεῖ νὰ μὴ ἔχουν αὐτὸ τὸ αἶσθημα τοῦ θαυασμοῦ».

Χρήσιμος Ἠθικὴ.

Δι' ὠρισμένους ἐπιστήμονας αὐτὸ τὸ νέο συναίσθημα θαυασμοῦ αὐξάνει τὴν ἀγάπη των καὶ τὴν κατανόησιν των διὰ τὸν Θεὸν τὸν ἀποκεκαλυμμένον εἰς τὴν Βίβλον. «Δὲν βλέπω σύγκρουσι λέγει ὁ βιοχημικός Robert Smillie «μεταξὺ τῆς πίστεως σὲ ἓναν προσωπικὸ Θεὸ καὶ τῆς ἐρεύνης ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ γεγονότος». Ἄλλοι εὐρίσκουν ὅτι μποροῦν νὰ ἀνήκουν εὐχερῶς σὲ ἐκκλησίες μόνον ἐὰν τεχνικὰ ζητήματα γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν φύσιν τοῦ συμπαντος διανοητικῶς τίθενται κατὰ μέρος. Παραδέχεται ὁ θεολόγος Booth. «Ἐὰν ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστήμονας τοὺς ἐζητεῖτο νὰ δώσουν ἐπιβεβαίωσι τῆς πίστεώς των εἰς τὸ Πιστεύω, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐκκλησίαν». Ἡ θρησκεία διὰ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀποβαίνει πρωτίστως ζήτημα καλῆς γειτονίας, προσφέρουσα καλὰ παραδείγματα διὰ τὰ παιδιά, ἢ ἐγγράφουσα συνδρομητὰς εἰς ἓνα κώδικα χρησίου ἠθικῆς.

Ἐπιστήμονες οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται διὰ θεολογικὰ προβλήματα, λυποῦνται διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐνδιαφέροντος ἐκ μέ-

ρους του κλήρου εις μίαν προσπάθειαν προσαρμογής τής προφορικής έκφράσεως του δόγματος εις τους μεταβαλλόμενους καιρούς.

Ο φυσικός του Πανεπιστημίου Caltech Richard Feynman υποστηρίζει ότι οι θεολόγοι θα έπρεπε να αναθεωρήσουν τας άρχάς τής εκκλησίας—όχι να τας συμβιβάσουν με την γνώσιν των έπιστημόνων δια το σύμπαν, αλλά να άφίσουν χώρο δια τας έπιστημονικώς ανακαλύψεις. Πολλοί έπιστήμονες έλκύονται σε τέτοιες όμολογίες όπως η Unitarian Universalist Association ή όποια δέν έχει στην πραγματικότητα άπαιτήσεις πραγματικής πίστεως.

Τελικώς οι περισσότεροι θεολόγοι πιστεύουν ότι θα άποδείξουν ότι δέν υπάρχει άγεφύρωτο χάσμα μεταξύ των ανακαλύψεων του έργαστηρίου ή του τηλεσκοπίου και τής άποκαλύψεως του Θεού. Άλλά οι έπιστήμονες είναι πεπεισμένοι ότι ή Θρησκεία θα πρέπει να αναλάβη μίαν θεωρητικήν μεταβολήν, δια να άπαλλαγη από έκφράσεις οι όποιες έχαρακτήριζαν μιά στατική νοοτροπία. Ο δόκτωρ James Van Ness, καθηγητής τής Μηχανολογικής Ήλεκτρολογίας εις το Πανεπιστήμιον του Northwestern λέγει: «Κάθε φορά που οι άντιλήψεις μας συγκρούονται με ό,τι μαθαίνουμε δια τον κόσμο, πρέπει να τροποποιούμεν τισ πεποιθήσεις».

Έν τούτοις ή αυτοκριτική τής θρησκείας έχει έπιτέλους άρχίσει και μερικοί έπιστήμονες συμμερίζονται την έκ μέρους έκκλησιαστικών παραγόντων άποδοχή των πρωτοποριακών θεολογικών ύπολογισμών του Paul Tillich και του άειμνήστου Γάλλου Ήσούφτου Pierre Teilhard de Chardin.

Οι έπιστήμονες επίσης πιστεύουν ότι έχουν οι ίδιοι κάνει περισσότερα δια να γεφυρώσουν το χάσμα τής πίστεως από ό,τι έχουν κάνει οι κληρικοί και ό θεολόγος τής Βοστώνης Booth συμφωνεί.

ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Σχετικώς με το άρθρον δια την Πίστιν και τον Έπιστήμονα φαίνεται να υπάρχη μεταξύ διαφόρων έπιστημόνων ή άβεβία ύπόθεσις ότι ή Έπιστήμη πραγματεύεται γεγονότα άνευ πίστεως και ή Θρησκεία πορεύεται εις μη πραγματικήν Πίστιν. Είναι σχεδόν διασκεδαστικό να βλέπη κανείς πώς μιά τέτοια στάσις προέρχεται εν μέρει από έλλειψιν θεωρήσεως δια την ιστορία και την φιλοσοφία τής έπιστήμης από τους ίδιους τους έπιστήμονας. Πολλές από τισ έπιστημονικές άντιλήψεις που παραδεχόμεθα σήμερα μπορεί να είναι βολικά σχήματα τα όποια βάζουν τάξι εις τισ έμπειρίες που έχομε συλλέξει μέχρι τώρα. Μπορεί να έχουν λίγη ή καθόλου σχέση με την «πραγματικότητα».

Έτσι μιά θεωρία δέν είναι ούτε άληθής ούτε ψευδής άπλώς γίνεται άντικείμενον έπεξεργασίας ή όχι. Τώρα είναι άληθές ότι πολλοί έπιστήμονες (συμπεριλαμβανομένου και του έαυτού μου) πιστεύουν ότι αι θεωρία των πλησιάζουν ν' άνταποκρίνονται πολυ κοντά εις την «πραγματικότητα» αλλά αυτό είναι μιά πράξις πίστεως διότι δέν μπορεί να προσαχθη «άπόδειξις» υπέρ η κατ' αὐτοῦ. Έπιστημονικές πεποιθήσεις μπορεί να συγκρούονται με θρησκευτικές πεποιθήσεις, αλλά ό μεγάλος αριθμός των τροποποιουμένων η και άκόμη έγκαταλειπομένων έπιστημονικών θεωριών έπρεπε να χρησιμεύη ως μιά χρήσιμος προειδοποίησις σχετικώς με την δήλωσιν του Δρ. Van Ness. Θα έπρεπε να είμεθα πολυ προσεκτικοί εις το να θεωρούμε ως πεπαλαιωμένες τισ βαθειές θρησκευτικές μας πεποιθήσεις εξ αίτίας ώρισμένων από τα κρατούντα επί του παρόντος σχήματα, τα όποια προσπαθούμε να εφαρμόσωμε εις τον φυσικό κόσμο, όσοδήποτε χρήσιμα και έαν είναι την στιγμή αυτή.

GEORGE K. SCHWEITZER

Καθηγητής τής Χημείας
Εις το Πανεπιστήμιον του TENNESSEE

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΕΡΙ ΕΝΟΤΗΤΟΣ

Ἄγαπηται «Ἀκτίνες»,

Εἰς τοὺς «Τάιμς» τῆς 4ης Αὐγούστου 1962 ἔδημοσιεύθη ἀνταπόκρισις περὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Κάντερμπερυ εἰς τὴν Ρωσίαν εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ ἄλλων γράφονται καὶ τὰ ἑξῆς:

«...Εἰς ἐποχὴν ὅπου οἱ ἄνθρωποι ποθοῦν διακαῶς τὴν εἰρήνην, ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ὁλοπεν ἀύξανομένη ἐνότης τῶν χριστιανῶν συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Του θὰ βοηθήσῃ τὰ ἔθνη νὰ εὕρουν καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εἰρήνην διὰ τὰς μελλούσας γενεάς.

Ἄμα τῇ ἀφίξει του εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Λονδίνου ὁ Δόκτωρ Ράμσεϋ εἶπεν ὅτι αἱ τέσσαρες ἡμέραι τὰς ὁποίας διήλθεν ἐν Μόσχᾳ ἐν στενῇ ἐπαφῇ μὲ τὸν «ἄκρατον ἀθεϊσμόν» ὑπῆρξαν δι' αὐτὸν δοκιμασία. Ἡ ἐπίσκεψις ὑπῆρξε θαυμασία, ἀλλὰ ἡ ζωὴ ἐν μέσῳ μιᾶς κομμουνιστικῆς κοινωνίας καταθλιπτική... Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἶπεν ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν Ρωσίαν «ἠσθάνετο φρίκην κυρίως διότι ὁ ἄκρατος ἀθεϊσμός οὐδόλως σέβεται τὴν ἀλήθειαν». Ὁ Δρ. Ράμσεϋ ἀνεφῆρθη ἐπίσης εἰς τὸν «ἠρωϊσμόν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας» παρὰ τὴν ἔντονον ἀθεϊστικὴν προπαγάνδαν...».

Ὅταν οἱ θεολόγοι ζητοῦν τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ἐπόμενον νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν περὶ εἰρήνης ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Τοῦτο ἐν τούτοις σημαίνει τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην τοῦ πνεύματος καὶ ὄχι τὴν παρεμπόδιον πολέμων μεταξὺ τῶν ἔθνων. Ὅταν ἕνας διακεκριμένος καὶ εὐσεβὴς ἱεράρχης, ὅπως ὁ Δρ. Ράμσεϋ, ἐπιστρέφῃ ἐκ Ρωσίας ἔπειτα ἀπὸ μίαν ἐπίσκεψιν «καλῆς θελήσεως», ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε τὴν προώθησιν τῆς ἐνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ὁμιλῇ περὶ «ἄκράτου ἀθεϊσμοῦ» καὶ ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας ἡ ὁποία διεξάγεται εἰς τὴν χώραν αὐτὴν, ὅλοι ὅσοι ἀγωνίζονται διὰ νὰ οἰκοδομήσουν ἰσχυροὺς δεσμοὺς μεταξὺ τῶν διηρημένων ὁπαδῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ δικαιούνται νὰ διερωτῶνται κατὰ πόσον ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐκπροσώπων τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ.

Ἐάν οἱ Ρῶσοι Ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ ἐπισκεφθοῦν τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον διὰ μίαν εὐλικρινῆ ἐπικοινωνίαν θὰ εἶναι τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀντελήφθη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ὅτι δηλαδὴ

εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν διηνεκῆ πίεσιν μιᾶς κομμουνιστικῆς κοινωνίας μὲ ἀθεϊστικὴν ἐπιρροήν.

Πολὺς λόγος γίνεται σήμερον περὶ ἐνότητος τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ Βατικανὸν ἴδρυσε εἰδικὴν Γραμματείαν τῆς ὁποίας ὁ πρόεδρος ἐπισκέφθη τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως μεταξὺ καθολικῶν καὶ μὴ καθολικῶν.

Ὁ πρῶν Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Κάντερμπερυ Δόκτωρ Φίσερ εἶχεν ἐπίσης εἶπει κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Βατικανὸν ὅτι ἡ ἐν Χριστῷ ἐνότης πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ διότι χωρὶς αὐτὴν ἡ χριστιανικὴ μαρτυρία παρεμποδίζεται καὶ ἐπισκιάζεται.

Πρέπει ἐν τούτοις νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῶν θεολογικῶν θεωριῶν καὶ τῶν στυγνῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζει σήμερον ὁ κόσμος.

Μὲ πολλὴν τιμὴν καὶ φιλίαν

R. E. WITT

*

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ

Κύριε Διευθυντά,

Ἐξ ἀφορμῆς καὶ τῆς κινηματογραφικῆς ἐπιτυχίας «Σπάρτακος» ἔρχεται ξανά στὴν ἐπικαιρότητα ἓνα θέμα, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ ντρεπόμαστε σὰν ἄνθρωποι σημερινοὶ καὶ σὰν κοινωνίαι τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Πρόκειται γιὰ τὸ ἐπαίσχυντο δουλεμπόριο, ποῦ ὄχι μόνον ὑπάρχει καὶ σήμερον ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ ἀνθεὶ σὲ ὀρισμένες χώρες, χωρὶς καμμίαν διαμαρτυρίαν, χωρὶς καμμίαν ντροπὴν.

Τελευταῖες στατιστικαὶ ἔρευνες ἀναφέρουν καταπληκτικὰ πράγματα: Παρ' ὅλη τὴν ἀφύπνισιν τῶν Ἀφρικανικῶν καὶ Ἀσιατικῶν κρατῶν, τὸ δουλεμπόριο ἀντὶ νὰ φθίνη, ἀκμάζει ραγδαῖα. Πάνω ἀπὸ πέντε ἑκατομμύρια ἄνθρωποι εἶναι σήμερον σκλάβοι, μὲ ὅλη τὴν κυριαλεξία τῆς λέξεως. Πέντε ἑκατομμύρια ἄνθρωποι δὲν ὀρίζουν τὸν ἑαυτὸν τους καὶ θεωροῦνται κατώτεροι καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ζῶα.

Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόριο ἀνθρώπων διεξάγεται σήμερον στὴ Σαουδικὴ Ἀραβία. Πεντακόσιες, τοῦλάχιστον, χιλιάδες ἀνθρώπινα πλάσματα ζοῦνε σήμερον τὴ ζωὴ τοῦ σκλάβου μόνον στὴ χώρα αὐτή. Ἀλλὰ σπουδαῖο δουλεμπόριο γίνεται καὶ στὸ Ἰράν, στὸ Βελουχιστάν καὶ σ' ἄλλες Ἀσιατικὰς καὶ Ἀφρικανικὰς χώρας.

Ὁ λεγόμενος «δρόμος τῶν σκλάβων» ἀρχίζει ἀπὸ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς, διασχίζει ὅλη τὴν Μαύρην Ἠπειροὺ καὶ καταλήγει στὴν Μέκκα καὶ στὸ Ρυάντ,

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΓΕΝΙΑ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Ο κ. Βασιλείος Χαράνης στο μελέτημά του «Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της Γαλλίας» μᾶς δίνει χρήσιμες πληροφορίες πάνω στις ποικίλες καὶ ἐμπεριστατωμένες μελέτες που ἔγιναν γιὰ τὴν ἐπίτευξη ἀναδιαρθρώσεως καὶ ἀνανεώσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος καὶ τῆς θελωπίσεως τῆς μορφώσεως τῶν γαλλοπαίδων.

Μὲ μεθοδικότητα, σαφήνεια, προσαγωγή πλούσιου ὕλικου ὁ σ. μᾶς ἐνημερώνει ὄχι μόνον γιὰ σχέδια που ἔγιναν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πραγματώσει τῶν σχεδίων αὐτῶν. Στὴν συνέχεια θέτει ἑλληνικὰ παιδευτικὰ προβλήματα, παραθέτει λύσεις που ἐπροτάθησαν ἢ ἐνομοθετήθησαν καὶ ἐπισημαίνει λάθη ἢ ἐλλείψεις. Καὶ μολονότι ὁ σ. διακατέχεται ἀπὸ ἐπιεικῆ διάθεσι στοὺς χαρακτηρισμοὺς τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος, δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἑλλειψι θαθότητος καὶ τὴν ἀπουσία σοβαρότητος στὴν ἀντιμέτωπι τοῦ ζωτικωτάτου αὐτοῦ προβλήματος τῆς φυλῆς μας ἀπὸ τοὺς «ἀρμοδίους». Λυπούμαι πολὺ, που δὲν εἶχα στὴν διάθεσί μου τὴν πλήρη γαλλικὴ ἔκδοσι τοῦ πονήματος, που πολλὰ θὰ εἶχε νὰ μὲ διδάξῃ.

★

Εἶναι εὐστοχος οἱ παρατηρήσεις που ἐκθέτει ὁ Χέρμπερτ Ράτνερ, καθηγητῆς τῆς ἱατρικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγο πάνω στὰ προβλήματα τῆς ὕγειας.

Οἱ Ἀμερικανοὶ φρονοῦν, μᾶς λέγει, ὅτι ἡ ὕγεια δὲν εἶναι ἀγώνισμα, μὲ τὸ ὁποῖο

ρυθμίζει κανεὶς τὴν ζωὴ του πρὸς μία κατάστασι, ἀλλὰ προϊόν που μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀγοράσῃ. «Ἐξειλισσόμεθα ὄλονεν καὶ περισσότερον εἰς ζῶα που πληρώνουν, ὡσάν ἡ ὕγεια νὰ ἦτο ἀντικείμενον πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ἀγοράν».

Οἱ ἱατρικὲς σχολές, ἰσχυρίζεται, ἔχουν χάσει τὸ νόημα τῆς ἀποστολῆς τους καὶ ἀγοοῦν τὸν προορισμόν των.

Ἀπὸ διακεκριμένους γιατροὺς, ἀρθρογράφους τῶν «Ἀκτινῶν» ἔχει τονισθῆ ἡ ἀνάγκη φιλοσοφημένης ἱατρικῆς, που εἰσχωρεῖ στὸ θάθος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, μελετᾷ τὶς ἐλλείψεις καὶ τὰ προβλήματα τῆς κατευθύνει πρὸς ἰσορροπο ψυχοσωματικὴ κατάκτησι τῆς ὕγειας.

Τούτη ἡ ἀποψις εἶναι πρωταρχικὴ γιὰ ἀληθινὴ θεώρησι τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς, γιὰτὶ ὀρθὴ ἀντίληψι γιὰ τὴν ὕγεια τοῦ παιδιοῦ, σημαίνει ἐτοιμασία γιὰ τὸν καινούργιο ἄνθρωπο, που πιστεύει στὸ πνεῦμα που βοηθεῖ τὸ σῶμα.

★

Πολλὰ εἶναι τὰ θιβλία που ἔχουν γραφῆ γιὰ τὸν γάμο, πολλὰς ἰδέες ἔχουν διατυπωθῆ, ἄλλες προβλέπουν τὸν ἀφανισμό του, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ ξεπερασμένο δῆθεν κοινωνικὸ σχῆμα, καὶ ἄλλες που πολὺ λίγο διαπιστώνουν τὴν δοκιμασία του.

Ὁ Emil Brunner κάνει ἴσως τὴν πιὸ τολμηρὴ, ἴσως καὶ συζητήσιμη, θέσι τοῦ προβλήματος. «Χωρὶς νὰ αἰσθανθῆ κανεὶς ἔνοχος μεγαλοποιήσεως», γράφει, «μπορεῖ νὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι ἡ κρίσις τοῦ γάμου εἶναι γιὰ τὴν χριστιανικὴ ἠθικὴ τὸ πιὸ βαρὺ

ὅπου τὸ ἀνθρώπινο ἐμπόρευμα πωλεῖται σὲ ἐξαιρετικὴ τιμῇ.

Γιὰ τὴν ἐξάλειψι τῆς μᾶστιγος αὐτῆς, που κηλιδώνει τὸν πολιτισμό μας δὲν γίνεται τίποτε σήμερα, δὲν ἀκούγεται καμμιὰ φωνή.

Ποῦ εἶναι ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ νὰ μαστιγώσῃ τὴν ἀδιαφορία τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν που ἀνέχονται ἢ καὶ ὑποβάλουν ἀκόμη αὐτὴ τὴν θλιθερὴ κατάστασι; Ποῦ εἶναι τὸ «οὐκ ἐνὶ δοῦλος ἢ ἐλεύθερος» τοῦ Ἀποστ. Παύλου; Ποῦ εἶναι ἔπειτα οἱ διάφοροι «πνευματικοὶ» ἄνθρωποι, που κόπτονται γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου;

Ποῦ εἶναι οἱ σύλλογοι γιὰ τὴν διάδοσι τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν; Ποῦ εἶναι οἱ ἐταιρείες γιὰ τὴν προστασία τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου; Ποῦ εἶναι ὁ Ο.Η.Ε.;

Πῶς ἀνέχονται ὅλοι αὐτοὶ οἱ κύριοι τὸ σίγμα αὐτό; Δὲν συγκινοῦνται καθόλου; Δὲν τοὺς ἀπασχολεῖ;

Κι' ἔπειτα μιλάμε γιὰ πρόοδο τοῦ 20οῦ αἰῶνος, γιὰ πολιτισμό...

Τί τὰ θέλετε! Σημεῖα τῶν καιρῶν, που περνᾶμε...

Μετὰ τιμῆς
ΓΕΩΡΓ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΛΑΣ
Φοινοκούντα—Μεσσηνιας.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ:

Κ. Θ. Δημαρᾶ: 'Α. Μουστοξύδης, 1818 (Σχολιασμένα κείμενα). 'Ανάτ. από τὸν VIII τόμον τῶν «Κερκυραϊκῶν Χρονικῶν», Κέρκυρα 1960. Ὁ γνωστός λόγιος συγγραφεὺς κ. Δ. δημοσιεύει τρία ἀνεκδότα κείμενα τοῦ 'Α. Μουστοξύδη γραμμένα στὴ Βενετία τὸ 1818. Προέρχονται καὶ τὰ τρία ἀπὸ τὰ 'Αρχεῖα τῆς αὐστριακῆς λογοκρισίας στὴ Βενετία: Archivio di stato, Uffici Revisioni Libri, Fogli di Censura, Opere Straniere.

Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ εἶναι μικρὰ εἰς ἑκτάσιν, σπουδαιότατα ὅμως εἰς περιεχόμενον. ('Ὡς πρὶν ἀπὸ λίγων μῆνες ὁ Μουστ. δὲν εἶχε εὐρεῖ τὸν ἱστορικό του. Τώρα ὅμως ποὺ κυκλοφόρησε ἡ διδακτορική διατριβὴ τοῦ Ε. Ι. Μανῆ: 'Ανδρέας Μουστοξύδης, 1785-1860. Ὁ ἐπιστήμων, ὁ πολιτικός, ὁ ἔθνικὸς ἀγωνιστής, ἐν 'Αθήναις 1960, ἔχουμε πλουσιώτατες πληροφορίες γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργου του).

Ὁ Μουστοξύδης ἦταν ἕνας μεγάλος ἀνθρωπος καὶ εἶναι γνωστό, ὅτι ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς στενοὺς φίλους καὶ συνεργάτες τοῦ Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος ἐκτιμοῦσε βαθεῖα τὴν κρίσι του καὶ τοῦ εἶχε μεγάλην ἐμπιστοσύνην. Ὁ κ. Δ. στὸ σύντομο αὐτὸ δημοσίευμά του μᾶς δίνει σπουδαιότατες πληροφορίες γιὰ τὸν ἀνθρωπο καὶ τὸν ἐπιστήμονα Μουστοξύδη. 'Εξαιρετικὰ ἐπίσης ἐνδιαφέρουσες εἶναι οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει σχετικὰ μὲ τὸν Καποδίστρια καὶ τὴν ἔκδοσι τῶν ἔργων τοῦ Νικοδήμου 'Αγιορείτη καὶ τὶς σχετικὰς γενναῖες ἐνέργειες τοῦ Μουστοξύδη, προκειμένου νὰ συμπαρασταθῆ καὶ ἐγγυηθῆ στὴν αὐστρια-

κὴ μυστικὴ ἀστυνομία τῆς Βενετίας γιὰ τοὺς δύο μοναχοὺς ἀδελφοὺς Σκουρταίους, Στέφανον καὶ Νεόφυτον, ποὺ εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Ὄρος" στὴ Βενετία, γιὰ νὰ φροντίσουν γιὰ τὴν ἔκδοσι τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Νικοδήμου 'Αγιορείτου. 'Η ἀπάντησις τῆς λογοκρισίας γιὰ τὴν ἔκδοσι τῶν ἔργων τοῦ Νικοδήμου ἦταν φυσικὰ καταφατικὴ. "Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀπάντησι τῆς λογοκρισίας πρὸς τὸν Μουστοξύδη, ποὺ τὴν δημοσιεύει ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Δ., καὶ ἀπὸ ἄλλα σχετικὰ ἔγγραφα, ὁ Μουστοξύδης ἔχαιρε ἰδιαίτερας ἐκτιμῆσεως καὶ ἐμπιστοσύνης στὴ μυστικὴ αὐτὴ ὑπηρεσία καὶ ὑπελόγιζαν πολὺ τὴν κρίσι του καὶ τὴν μεσολάθεσί του.

Εἶναι πραγματικὰ πολύτιμη ἡ πληροφορία ὅτι ἡ ἔκδοσι τῶν καταλοίπων τοῦ Νικοδήμου πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν συμπαραστάσι, τὴν ἐγγυήσι, καὶ τὸ εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον τοῦ 'Ανδρέα Μουστοξύδη, ποὺ μαζὶ μὲ τὸν Καποδίστρια, πρωτοστατοῦσαν τότε σὲ κάθε πνευματικὴ ἐκδήλωσι, ποὺ θὰ συντελοῦσε στὴν ἀναγέννησι τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ.

Ε. Ε. Κ.

★

Ντίνου Κονόμου: Ζακυθινὸ Λεξιλόγιον, 'Αθήνα 1960. Τὸ τεῦχος αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο δημοσίευμα τῆς «Ζακυθινῆς Βιβλιοθήκης», ποὺ ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν κ. Κονόμο καὶ ποὺ φιλοδοξεῖ νὰ παρουσιάσῃ, ὅπως ὁ ἴδιος γράφει, «Μιά σειρά ἐκδόσεων ποὺ θὰ ἀφοροῦν θέματα ἱστορικοῦ, λαογραφικοῦ, φιλολογικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ περιεχομένου». Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ Ζακυθινοῦ στὸ ἰδιότυπο, ἐκφραστικὸ καὶ τόσο πλούσιο λεξιλόγιό του, ποὺ τὸ ἀγαπᾷ θὰ ἔλεγε

καὶ σοβαρὸ πρόβλημα, μπροστὰ στὸ ὁποῖο τὰ προβλήματα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης περνοῦν σὲ δευτέρο ἐπίπεδο. Θίγοντας αὐτὸ τὸ θέμα φθάνει κανεὶς ὄχι μόνον στὴν ἴδια τὴν ρίζα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἀλλὰ σ' αὐτὸ τὸ σταυροδρόμι τῶν ἠθικῶν προβλημάτων. 'Επομένως πρέπει νὰ τὸ ποῦμε εἰλικρινᾶ: ἡ ἀξία μιᾶς ἠθικῆς μετρίει ἀπὸ αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ πῆ ἢ νὰ μὴ πῆ πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα».

★

Παραθέτω μερικὲς σκέψεις ποὺ μοῦ φάνηκαν ἐνδιαφέρουσες:

Πρέπει νὰ θέλουμε τὰ πράγματα, ὅπως μᾶς ἔρχονται καὶ ὄχι νὰ ἔρχονται, ὅπως τὰ θέλουμε. "Ἐτσι ἐμπιστευόμαστε στὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ. «Μὴ γυρεύεις τὰ πράγματα νὰ γίνονται, ὅπως τὰ θέλεις, παρὰ θέλε τὰ πράγματα, ὅπως γίνονται καὶ θὰ εὐτυχίσῃς», εἶπε ὁ 'Επικτήτος.

'Εμπιστοσύνη καὶ πρόσχημα εἶναι ἔννοιες ἀντίθετες.

Συστήματα ποὺ στηρίζονται στὴν ἀδικία ἀπολήγουν στὴν μαρτία.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

κανείς παθολογικά καὶ τὸ χρησιμοποιεῖ τόσο συχνά στὴν καθημερινή ζωή του. Κυριολεκτικὰ τὸ ἀπολαμβάνει καὶ τὸ χαίρεται. Μὲ ὄση ὄμως ἀγάπη κι' ἂν προσπαθῆ ὁ σύγχρονος Ζακυθινὸς νὰ τὸ διαφυλάξῃ ἀπὸ τὴν φθορὰ τοῦ χρόνου, ὁ χρόνος καὶ τὰ γεγονότα εἶναι γεγονότα ὅτι ἀσκοῦν ἐπάνω του τὴν φθοροποιὸ του δύναμι. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ δημοσίευσί τοῦ παρόντος «Ζακυθινὸῦ Μεξιλογίου» ἀπὸ τὸν κ. Κ. δὲν ἀποτελεῖ μονάχα μιὰ ἐκδήλωσι τῆς προσωπικῆς του ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ μιὰ πολύτιμη προσφορά γιὰ τὴν διάσωσί του.

Ε. Ε. Κ.

★

Μαρίας Σ. Θεοχάρη: «Παναγία ἢ Ἄρτοκωστᾶ», *La beata Vergine delle Grazie*, Ἀνάπτυον ἐκ τοῦ εἰς μνήμην Γ. Π. Οἰκονόμου Γ' τόμου, Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας 1953-54. Ἐν Ἀθήναις 1960.

Ἡ βυζαντινολόγος δ. Θ. ἀσχολεῖται στὴ μελέτῃ τῆς αὐτῆς μὲ τὴν περιγραφή μιᾶς περιφήμου βυζαντινῆς εἰκόνας, τῆς Θεοτόκου βρεφοκρατούσης, ποὺ εὑρίσκεται στὸν ἐνετικὸ ναὸ τοῦ San Samouele ὑπεράνω τοῦ βωμοῦ δεξιὰ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος. Πρόκειται γιὰ μιὰ περιφνηθὴ θαυματουργὴ εἰκόνα, ποὺ ἀνήκει εἰκονογραφικῶς στὸν τύπο τῆς Ὁδηγητρίας καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἤδη ἀπὸ τὸν 17ον αἰῶνα τὴν ἀποκαλοῦν «*La beata Vergine delle Grazie*». Ὅχι μόνον οἱ Ἐνετοὶ τὴν περιέβαλλον μὲ μεγάλην εὐλάβεια ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ παροικία τῆς Ἐνετίας ἔτρεφε μεγάλην ἀγάπην πρὸς αὐτὴν καὶ σχετικὰ ἔγγραφα ἀναφέρουν ὅτι μέχρι τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος προσέφερε χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὸ ἔλαιον τῆς κανδύλας τῆς εἰκόνας. Ἡ δ. Θ., μὲ τὴν γνωστὴν μας καὶ ἀπὸ ἄλλας μελέτας τῆς ἐπιστημονικῆν κατάρτισί τῆς εἰς τὰ θέματα τῆς βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας, περιγράφει λεπτομερῶς τὴν εἰκόνα, ἡ ὁποία εἶναι ἐπενδεδυμένη ἐξ ὀλοκλήρου μὲ ἀργυρᾶν ἐπίχρυσον «ἐσθῆτα» καὶ στὴν συνέχεια παραθέτει τὸ χρονικὸν τῆς εἰκόνας. Αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς μελέτης τῆς ἀποτελεῖ καὶ τὴν σπουδαιότεραν συμβολὴν τῆς, διότι δὲν ἀσχολεῖται ἀπλῶς μὲ τὴν περιγραφήν τῶν εἰκονιζομένων ἱστορικῶν μορφῶν, ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν διερεύνησιν τῶν προσωπογραφιῶν τούτων.

Ἡ περιφνησις αὐτῆς εἰκῶν, ἡ ὁποία τόσο τιμᾶται καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους, εἶναι εἰκὼν ἑλληνικὴ ποὺ κατόπιν πολλῶν ἔθνικῶν περιπετειῶν κατέληξεν εἰς τὸν ναὸ τοῦ San Samouele τῆς Ἐνετίας, ἀνῆκε δὲ στὴν Μονὴν τῆς Θεοτόκου Ὁρθοκωστᾶς ἢ Ἄρτοκωστᾶς τῆς Ἐπισκοπῆς Ρέοντος καὶ Πραστοῦ.

Στὴ μελέτῃ τῆς αὐτῆς ἡ δ. Θ. στηριζομένη ἐπάνω στὰ ἐκδοδομένα κείμενα, στίς

ἐπιγραφὰς τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς καὶ στὴν ἐπιγραφή τῆς εἰκόνας ἀναπτύσσει διὰ πολλῶν τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς ποὺ εἶναι τόσον στενὰ συνυφασμένη μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὶς περιπέτειες τῆς θαυματουργοῦ βυζαντινῆς εἰκόνας. Στὴν παλαιὰ αὐτὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας Ἄρτοκωστᾶς ὁ αὐτοκράτωρ Κατακουζηνός, μεταξύ τῶν ἐτῶν 1380-1383 ἀνέθηκε μεταλλικὴν ἐπέנדυσι. Μετὰ 40 περίπου ἔτη ἐπειδὴ κατεστράφη ἡ ἐπέנדυσις ἀπὸ βιαίαν μᾶλλον αἰτίαν οἱ Παλαιολόγοι ἀνακαίνισαν τὴν ἐπέנדυσι καὶ τὴν διεκόσμησαν ὅπως ἀκριβῶς σώζεται μέχρι σήμερον. Ἡ περιφνησις αὐτῆς εἰκῶν τῆς Ἄρτοκωστᾶς ἀφοῦ ἐπέζησε τόσων διώξεων καὶ μακρὰ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος σήμερα, ὅπως γράφει καὶ ἡ συγγραφεύς, «μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀκμῆς ἐνὸς ἀγνώστου μέχρι σήμερον μοναστικοῦ κέντρου τῆς μεσαιωνικῆς Πελοποννήσου».

16 πίνακες, ἐκτὸς κειμένου, σχετικῶς μὲ τὸ θέμα συμπληρῶνουν τὴν μελέτην αὐτὴν.
Ε. Ε. Κ.

ΕΛΑΒΟΜΕΝ :

Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα: «Τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα». Ἐκδοσις Ἀδελφότητος «Ζωή», Ἀθήναι 1962.

Τοῦ ἰδίου: «Οἱ μάρτυρες τοῦ Γεχωθᾶ» τεύχος 2ον. Αἱ αἰρέσεις τῶν καὶ ἡ προπαγάνδα τῶν. Ἐκδοσις Ἀδελφότητος «Ζωή», Ἀθήναι 1962.

Ἀνδρέου Ἰ. Φυτράκη, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας»: «Ἐπιδιώξεις καὶ ἐπιτεύγματα τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1961», Ἀθήναι 1962.

Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου: «Ἅγιος Στέφανος. Μετέωρα. Ἐργαστήριον Ἀγιότητος καὶ εὐποιίας», Ἀθήναι 1962.

«Θεολογία, Ἀλήθεια καὶ Ζωή». Πνευματικὸν συμπόσιον, ἔκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων ἢ «Ζωή», Ἀθήναι 1962.

Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου: «Ἱεροὶ παλμοί», Ἀθήναι 1962.

Ἰω. Ν. Ξηροτύρη, Διευθυντοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ μας ὡς τὰ 12 χρόνια τῶν» Θεσσαλονίκη 1962.

Κρατικοῦ Θεάτρου Βορείου Ἑλλάδος: «Ἀπολογισμὸς τοῦ πρώτου ἔτους (1961-1962)», Θεσσαλονίκη 1962.

Ἐθνικῆς Τραπέζης Ἑλλάδος: «Ὁ ἑορτασμὸς τῆς διεθνούς ἡμέρας ἀποταμιεύσεως» (Πάτραι 30 Νοεμβρίου 1961).

«Σοφοκλέους Ἀντιγόνη». Συμβολὴ εἰς τὸ ἀρχαῖον δράμα. Εἰσαγωγή—Βιογραφικά—Υπόθεσις—Ἀνάλυσις—Χαρακτηρισμοὶ προσώπων—Αἰσθητικά—γνωμολογικά—Γραμματολογικά—Φιλολογικά μελέται Ἀρσασκευδῶν. Ἐπιμελεῖα Β. Δ. Πατριαρχέα, Γυμνασιάρχου, Ἀθήναι 1962.

Ἀρχηγείου Ἀστυνομίας Πόλεων: «Τὰ σαράντα χρόνια τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων», Ἀθήναι 1962.

Βασιλικῶν Ἐθνικῶν Ἰδρυμάτων: «Βασιλικαὶ Βραβεύσεις Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως». Τρίτη περίοδος 1957-1958. Ἀθήναι 1961.

Ἀρχιμ. Διονυσίου Κυράτσου: «Ἰησοῦς ὁ Χριστός», Ἐδεσσα 1962.

Ἀρχιμ. Γρηγορίου Μανιατοπούλου: «Συναίτικαὶ σελίδες», Κάιρον 1961.

Ἀρχιμ. Σπυρίδ. Τραντέλλη: «Ψυχὴ μου, ψυχὴ μου», Θεσσαλονίκη 1962.

Ν. Γ. Μπουκαούρη: «Καθεστῶς Κρατικῆς Πανοικονομίας», Ἀθήναι 1961.

Ἀνδρέου Μητσίδου, Καθηγητοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου: «Ἡ ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξος Διάσκεψις», Λευκωσία Κύπρου 1962.

Ἑλληνικῶν Πνευματικῶν Ὁμίλου Κύπρου: «Φιλολογικὴ Κύπρος 1961» καὶ «Φιλολογικὴ Κύπρος 1962».

Λεοντίου Χατζηκώστα: «Τὸ κλάμα τοῦ μωροῦ», Θεσσαλονίκη 1960.

Τοῦ ἰδίου: «Τὸ μνημόσυνο τῆς ἀδελφῆς μου», Θεσσαλονίκη 1962.

Ἀντ. Σπ. Βερθενιώτη: «Μία μητέρα μὲ θάρρος καὶ μὲ πίστη», Ἀθήναι 1962.

Ἀρχιμ. Ἀθανασίου Βασιλοπούλου, Ἐφημερίου Ἱ. Ν. Ἀγ. Σεφάρων Παρισίων: «Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμέ-

νη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά», Ἀθήναι 1961.

Δήμου Ρεθύμνης: «Ὁ ὑπὸ τοῦ Δήμου Ρεθύμνης ὀργανωθεὶς ἑορτασμὸς τῆς τριακονταπενταετοῦς πνευματικῆς δράσεως τοῦ Παντελεῖ Πρεβελάκη».

Ἀρχιμ. Ἰακώβου Λιαρομάτη, «Ἀγαπάτε». Ἐκδόσις «Ἑλληνικὴ Ἀναγέννησις» Πάτραι.

Σ. Ἱ. Ἐξάρχου: «Λιογέννητ' Ἑλλάδα», Ἀθήναι 1961.

Ἀρχιμ. Κωνσταντίνου Σ. Λευκωσιάτου: «Δεῦτε πρὸς με», Ἀθήναι 1961.

Ρούλας Παπαδημητρίου: «Ὁ Ἀθλοφόρος Ἅγιος» (Ἡ ἱστορία καὶ οἱ θρόλοι γιὰ τὸν Ἅγ. Δημήτριο), Θεσσαλονίκη.

«Εὐεργετινός», ἡ συναγωγή ἠθικῶν διδασκαλιῶν, Ἀπόδοσις Θεοδόση Σπεράντσα (Ἀνθίμου Θεολογίτη). Ἐκδόσις Περιοδικοῦ «Ἐκκλησίας», Ἀθήναι 1961.

Ἱ. Ἀ. Παπαγεωργίου: «Δοκίμια γιὰ τὴ νεότητα». Βόλος 1961.

Ἀρχιμ. Κωνσταντίνου Λευκωσιάτου: «Ἡ Κυπριακὴ Βασίλισσα». Ἀθήναι 1961.

Ἐκτορος Κακναθάτου: «Διασπορά», (ποιήματα), Ἀθήναι 1961.

Γ. Παπαγεωργίου: «Ἐράλδου, ἐπιτίμου γυμνασιάρχου: «Ἡ πολιτικὴ τοῦ Χριστοῦ». (Μετ' ἀγγλικῆς μεταφράσεως), Ἀθήναι 1962.

Ζαφείρη Στάλιου: «Ἰαπωνία», Ἀθήναι 1962.

Κίμ. Τζάλα: «Ἡ ἐπίθεση» (διηγήματα). Γιάννενα 1962

Πέτρου Σπανδωνίδη: «Ἡ μάχη γιὰ τὴν οὐσία», Ἰωάννινα 1962

Κωνσταντίνου Ξενογιάννη, θεολόγου: «Ἡ Ἐκκλησία ἔναντι τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος». Καλαμάτα 1962.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι-124. (Τηλ. 235-023)- Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 38. —Ἐπιθύνη: Γ. Δ. Ἰατροῖδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθήναι-114. —Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δρχ. 45, ἔξωτ. δολλ. 3, —Προῖστ. Τυπογραφεῖον Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομαχάλη 176. —Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.